

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

BROJ 10.

LISTOPAD 1930.

GOD. XXVI.

Dr. JOSIP POLJAK:

ZAGREB

OD TRNOVIČKOG JEZERA PREKO MRATINJA DO PLUŽINA

Uspon na Šarenu Lastvu

Sunce se već dobrano uzdiglo iznad vrhova kamenitog Maglića i obasjalo vrhove Komova na zapadnoj strani Volujaka, kada se odlučismo da konačno ipak napustimo naše logorište u polupećini Džarbini, a s njime i divni kraj Trnovičkog jezera. »Hej Gjoko, ajde samari konje pa da krenemo, da se uspnemo još za hлада на Šarenу Lastву« — čuo se iznenada poklič našeg vođe starine S. Naši Bosanci i ako nešto spori ipak ubrzo osamariše konje, i mi krenusmo uz zapadnu obalu jezera prema jugoistočnoj strani, odakle je počinjao uspon kroz Jezerski klanac na Šarenu Lastvu, lijepi ali i kameniti ogranač gordoga Maglića. Prije no što ćemo zaći putem u šumu, okrenusmo se još jednom, da se naužijemo ljepote okoliša Trnovičkog jezera, koje s toga mjesta pruža osobito romantičnu i lijepu sliku, jer ga mogosmo obuhvatiti cijeloga u svoj njegovoju krasotu.

Započesmo uspon. U početku nije naporan, jer put vodi kroz bukovu šumu pa je nešto mekši i utreniji tako, da smo ćvi pa i naši konjići prolazili bez većeg napora. No to nije potrajalio dugo, jer čim izdišosmo iz šume, evo prvih neprilika, koje usporiše naše napredovanje. Kako se bočina Šarene Lastve naglo ustrmljuje, to i put postaje vrlo strm i naporan, a kako na tom dijelu nema šume, to je ona uska staza isprana tako, da su goli slojevi vapnenca staza, po kojoj se mora uspinjati. Uz to su ti vapnenački slojevi stepeničasto odlomljeni i na mjestima tako rastrošeni, da čim stupiš na njih nogom, oni se ruše. I baš u tome leži teški uspon koliko za pješaka toliko i za »živo«, pa tako su i naši mali bosanski konjići uz veliki napor svladavali stepenicu za stepenicom. I sve bi se sretno svršilo, da se nije jedan konj, koji je bio nešto jače opterećen, kod zadnje stepenice već gotovo na sedlu i prelazu prema Urdenim

Dolima omakao i srušio. Neprilika gotova, svi pohrlismo do nećoće životinje, da što prije odstranimo stvari, i da joj tako donekle olakšamo teški položaj. No najteže je bilo s dizanjem samoga konja. Kako je s desne strane puta strma stijena, a s lijeve duboka strmina, koja se ruši sve do Trnovičkog jezera, to je valjalo paziti, da kod dizanja konj ne pretegne prema strmini i da sobom ne povuče i kojega od nas. Bilo je raznih predloga, dok se konačno ne odlučismo, da konjče svežemo užetima, i onda upresmo zajedničke sile i postavismo ga na noge. Stvari smo uzeli na sebe do sedla, a konjče izvedosmo na sedlo bez tereta. Nakon kraćeg odmora na sedlu, odakle je vrlo lijep pogled na Maglić i Volujak, zadosmo desno na početak Urdenih Dola, jer lijeva staza vodi ispod vrhunca Šarene Lastve na visoravan s istočne strane brda, zvanu Carev Dol. Pravog utrtog puta kroz Urdene Dole i nema, nego si svako mora izabrati što zgodniji prolaz, što je nama pješacima bilo lako, ali je opet bilo teško sa »živim«. Velikim naporom uz dosta sreće dogurali smo se preko Janjećeg Dola do sredine Urdenih Dola, gdje se nalazi mala zelena uvala, zvana Česma, a u njenom dnu izvor stuhene gorske vode. Tu odlučismo zadržati se, koliko da odmorimo izmorene konje, toliko opet da se upoznamo pobliže sa samim Urdenim Dolima i njihovom slikovitom okolicom.

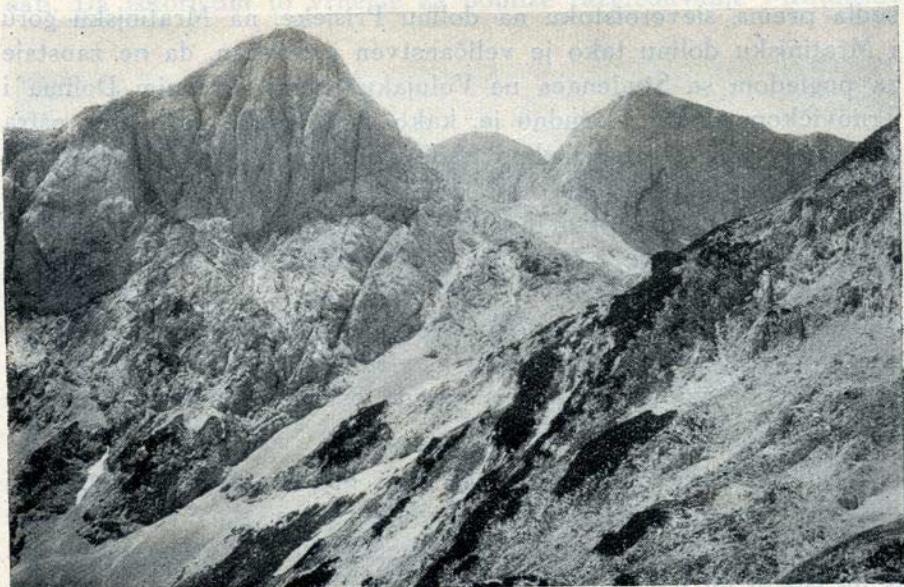
Urdeni Doli

jesu visoravan, koja se uvalila u sredini Maglić—Bioč—Volujak sklopa, u duljinu oko 2 km pravcem od jugoistoka prema sjeverozapadu, gdje se visokom i strmom stepenicom ruše prema Trnovičkom jezeru. Gorski grebeni ovih triju planina međusobno su unakolo tako povezani, da se gotovo i ne zapaža razlika i oštra granica između pojedinog gorskog masiva, što je razlogom, da narod mnoge dijelove Maglića i Bioča svrstava u Volujak, štaviše, nekim je i sam Maglić samo vrh Volujaka. Poput kakvog cırka zatvaraju vrhovi Urdene Dole počevši od Šarene Lastve pa preko Vrste na Mali i Veliki Bioč na istoku, zatim na jugu Oštrac, Osredak, Plošnik, prema jugozapadu Smrekovačke Struge i Biočki Kom, a prema zapadu Trzivka, Durmitor, Mali Maglić, Visoki i Obli Kom.

Sve su to vrhovi iznad 2200 metara, a dominiraju u Velikom Bioču sa absolut. visinom od 2.400 metara. Sami Urdeni Doli leže također visoko tako, da im je srednja visina oko 2.200 m, pa je prema tome relativna visina pojedinih glavica od Urdenih Dola za 40 do 200 m veća od srednje visine Dola. Kako je to visina, iznad koje prestaje regija šume, to su Urdeni Doli kao i okolišne glavice posve gole i kamenite obrasle travom i klekoviti-

nom gorskog bora, a u pojedinim uvalama Urdeni Dola nalazi se i raznog planinskog cvijeća. Sjeverne strane glavicâ strmo su odlomljene s jakim točilima vapnenačkog materijala, a podnožja ovih točila obrubljena su i ispunjena čas većim čas manjim snježanicima. Južne strane su položitije i obrusle travom, pa je na pojedine glavice moguć uspon samo s tih strana. Iznad prije spomenutih vrhova na jugozapadnoj strani uzdižu se oštре i kamenite glavice Kručice planine, u sklopu koje se nalazi nekoliko manjih ali vrlo lijepih visokogorskih jezera.

Same pak Urdene Dole ne smijemo smatrati kao apsolutnu visoravan bez jačih terenskih promjena, nego naprotiv je cijela

BIOČ: OSTRAC, OSREDEK I PLOŠNIK Foto: dr. J. Poljak

visoravan načičkana većim ili manjim vrtačama ili ponikvama, koje su međusobno odijeljene nižim ili višim kamenim priječkama. Kako su relativne visinske razlike između vrtača i pojedinih priječka često dosta znatne, to je prolazanje kroz takvi teren otešano, jer silaženje s priječke u vrtaču i ponovno dizanje na susjednu priječku jako umara, a obilaženjem vrtača gubimo mnogo vremena. Svi dolovi na podnožju pojedinih glavica zalaze u Urdene Dole, pa kako su to redovno vrlo slikovite prirodne pojave, to je ljepota Urdeni Dola gotovo uvjetovana tim dolovima i njihovim snježanicima. Osobito je lijep i romantičan takvi dol zvan Košare, koji se nalazi na jugozapadnoj strani između Smrekovackih Struga i Biočkog Kom-a, pa Biočka Vala, kroz koju vodi put do

Biočkog sedla, odakle je vrlo lijep i poučan pogled na cijelo Pivsko područje i na gorostasni masiv Durmitora u pravcu istočnom.

Prisjeka i Carev Dol

Nakon toga što upoznasmo Urdene Dole, skupismo se opet oko Česme, da se malo odmorimo i da se okrijepimo, jer davno je bilo, otkako jutros popismo svaki svoju času crne kave. Sunce je već bilo došlo iznad Studenaca na Volujaku, kada smo se uputili do Česme u pravcu sjeveroistočnom kroz brojne vrtače, a zatim preko jednog velikog kamenog točila u Urdenu Valu. Valom dođosmo na sedlo, koje dijeli Urdene Dole od doline Prisjeke. Pogled sa sedla prema sjeveroistoku na dolinu Prisjeke, na Mratinjsku goru i Mratinjsku dolinu tako je veličanstven i zaseban, da ne zaostaje za pogledom sa Studenaca na Volujaku prema Urdenim Dolima i Trnovičkom jezeru. Začudno je, kako su se ovdje našla dva oštra kontrasta, koji se međusobno nadopunjavaju i daju skladnu sliku divlje romantike i pitome idile dolinske. To je dolina Prisjeke kamenita, rastrgana, visokih okomito odlomljenih Komova, snježanika i bez vegetacije, i ispod nje dolina Mratinjskog potoka pitoma, puna bujnog zelenila, što šume, što sočnih košanica, uz obilje dobre izvor vode, a okružena šiljatim, nazupčenim golim i strmo prema dolini odlomljenim glavicama Mratinjske gore, koje nas u mnogočem podsjećaju na oštре vrhunce vapnenačkih Alpa.

Dolina Prisjeke spušta se strmo i duboko prema Mratinjskoj dolini od svoga pročelja, što ga čine vrhunci Račve i Šarene Lastve, s lijeve je strane omeđuje okomita stijena Pleća, kojemu je na zapad do pod Šarenu Lastvu pružen Carev Dol, visoravan duga oko 800 m, široka 80 m, kojoj u vrhu a na samom podnožju Šarene Lastve nalazi se vrelo dobre izvor vode. Iznad desne dolinske strane Prisjeke uzdiže se šiljata i nazubljena Vrsta, koja je s ove strane također strmo odlomljena, dok joj je zapadna strana položita. Dolinsko dno je neravno, ispunjeno raznim terenskim uzvisinama, bez tekuće vode, no zato nalazimo ispod pročelja doline veliki snježanik, koji se spušta duboko u dolinu, pa ispod njegova podnožja u ljetnim mjesecima nalazimo vode, koja postaje otapljanjem snijega. Na desnoj dolinskoj strani nalaze se dva katuna, i to jedan odmah na gornjem dijelu doline gotovo na podnožju Vrste, a drugi već na kraju doline iznad prelaza u Mratinjsku dolinu. Prvi pripada Risti Jaramazu, a nastavan je od porodice Aleksića, dok donji katun pripada Jefti Petkoviću iz Mratinja Gornjeg, čija porodica za ljetnih mjeseci boravi u njemu.

Mratinje

Došavši uz znatne napore do katuna Jaramaza u kasne popodnevne sate, odlučisemo se na kraći odmor, jer je do Mratinja bilo još prilično daleko. Naša karavana ispunila je gotovo onaj maleni ravni prostor pred katunom porazmjestivši se kud koji, a gostoljubivi domaćine pogostiše nas mlijekom, kiselinom i vodom. Nakon slikanja gornjeg dijela doline i katuna sa porodicom domaćine započesmo već gotovo u sutor silaz prema Mratinju, kamo stigosmo u duboki mrak do kuće Jefte Petkovića, koji nas je slavenskom gostoljubivošću primio na konak. Još na večer izdao je naš vođa put svoj »order de bataille«, da se put nastavlja sutradan u 10 sati. Da iskoristim to vrijeme za pobliže razgledavanje Mratinjske

Foto: dr. J. Poljak

DONJI DIO PRISJEKE, LIJEVO PLEĆE, A U POZADINI MRATINJSKA GORA

doline, podranio sam i započeo s pregledavanjem. Kako smo već sprijeda spomenuli, Mratinjska je dolina puna bujne vegetacije i flore, pa me je zanimalo koji je tome razlog gledajući je već sa sedla iznad Prisjeke. Uputih se uz desnu stranu Mratinjskog potoka i već nakon nekoliko koračaja imao sam ključ za rješenje gornje zagonetke. Mratinjska je dolina djelo tektonike, gdje je uslijed jakog kidanja slojeva došlo do toga, da su u dnu doline i po njenim nižim stranama izbile naslage, koje ne propuštaju vodu, što je razlogom jakoj vlazi i brojnim izvorima duž doline. U obilju vlage u prostoru tih slojeva, koji se površinski uslijed toga lako troše, leži razlog bujnom biljnom životu doline. Mratinjska je dolina odijeljena od

doline Prisjeke strmom stepenicom visokom 80 do 100 m, zvanom Modra Stijena, a iznad te stepenice na podnožju Vrste nalazi se oveća vrtača ispunjena vodom, što nastaje otapljanjem snježnika ispod Vrste, a narod je zove Jezerima. Uz lijevu obalu odnosno dolinsku stranu uzdižu se strmo odlomljeni vrhunci Mratinjske gore, dok je u pročelju doline Maglić sa svojim visoravnima Carev Dol i Ulobić. S obiju strana Mratinjske rijeke u njem gornjem i srednjem toku nalaze se plodne ravni sa značajkama normalne riječne doline. Gornji dio te doline nosi ime Hladana Ravna. Smjera je izrazito sjeverozapad-jugoistok, pa u svom dalnjem toku ispod donjeg Mratinja postaje dolina sve uža i sjenovita te se kamenitim kanjonom svršava na lijevoj obali Pive, u koju se slijeva poprimajući u tom dijelu toka sve karaktere krške rijeke.

Točno u određeno vrijeme našao sam se pred našim konačištem, gdje sam zatekao našu karavanu spremnu na polazak. Zaputismo se prema Donjem Mratinju putem, što vodi uz desnu stranu potoka kroz plodna polja i cvjetne košanice, a pokraj raštrkanih kućeraka mratinjskih stanovnika. Putem susretali smo narod, kako ide prema Donjem Mratinju u svečanom narodnom ruhu, pa kako nije bila nedjelja, to se popitasmo za razlog toga svečanog raspoloženja. Susretljivo nam izjavio, da je danas »Iljin dan« i da je zbor u Donjem Mratinju. Došavši onamo skrenusmo od puta i mi do zborišta, da razgledamo crnogorske narodne nošnje, kojih je bilo raznolikih, jer je naroda bilo iz bliže i dalje okolice mratinjske. Nakon što razgledasmo zbor i nakon što su moji suputnici zabilježili razne narodne običaje i nazive ruha, izidosmo na put, koji se je udaljivao od rijeke, a ujedno se postepeno uzdizao, jer je valjalo prijeći u područje lijeve obale Pive.

Rijeka Piva

Nedaleko iznad utoka Mratinjske rijeke u Pivu spustismo se u dolinu Pive i proslijedismo dalje put sjenovitom lijevom stranom. Pogled na sastavke Pive i Mratinjske rijeke veličanstven je, jer su obje rijeke u duboko urezanom stjenovitom koritu, u dnu kojega se povlači sjedinjena voda poput srebrolike ogromne zmiјe. Nedaleko iznad utoka Mratinjske rijeke u Pivu nalazimo na Pivi lijepu i jake slapove zvane »Sakala«, dok u ostalom dijelu teče Piva pričinno brzo, a voda joj je zelenkasto-bijele boje. Korito rijeke Pive u ovom dijelu t. j. od Mratinjske rijeke do utoka potoka Vrbnice, uzdiže se iznad razine vode do 700 m i više, na mjestima je strmih gotovo okomitih stijena zaraslih miješanom šumom bukovine i bora, a uz samu vodu dolazi vrlo često topola, koja u društvu s bukvom

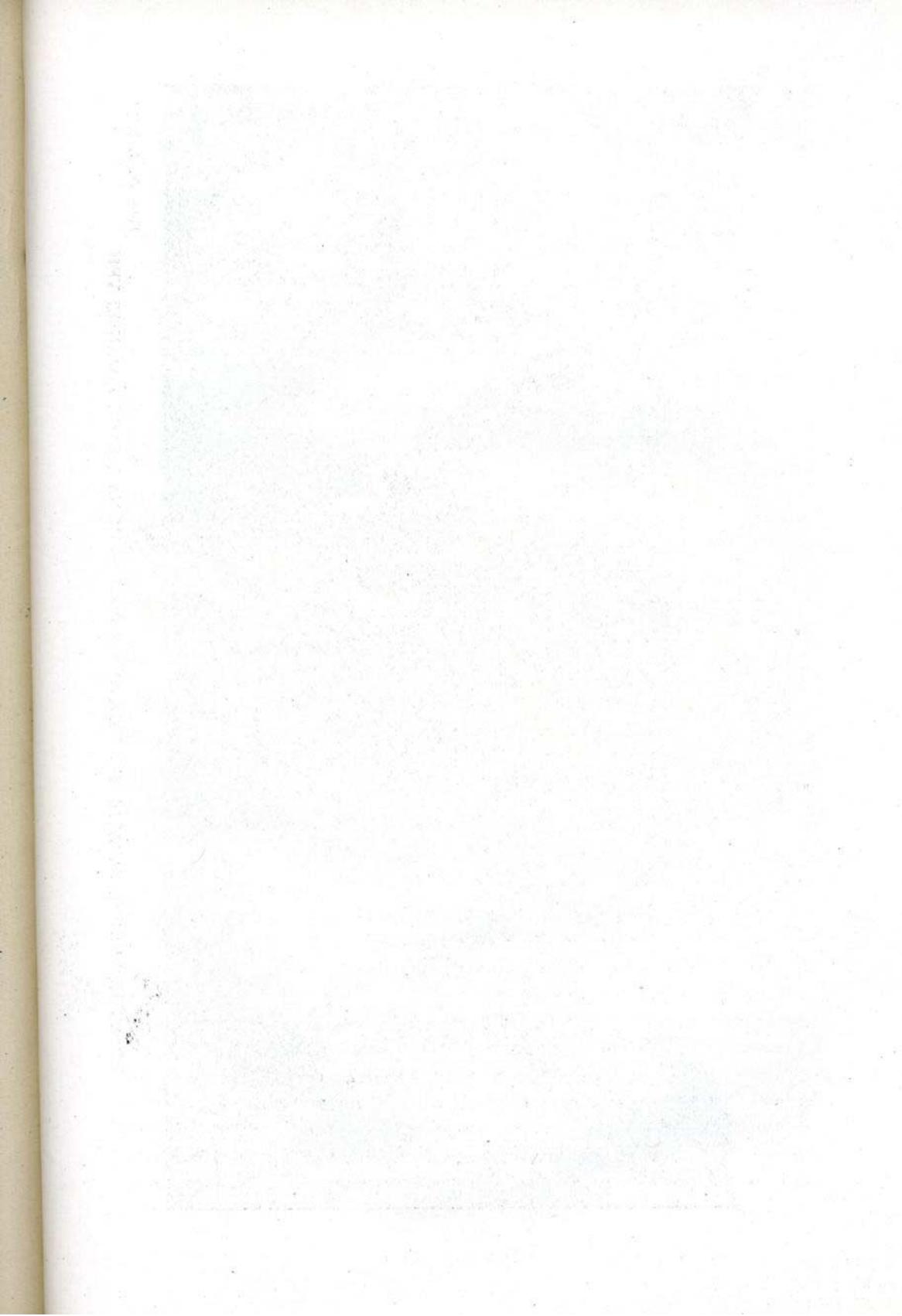
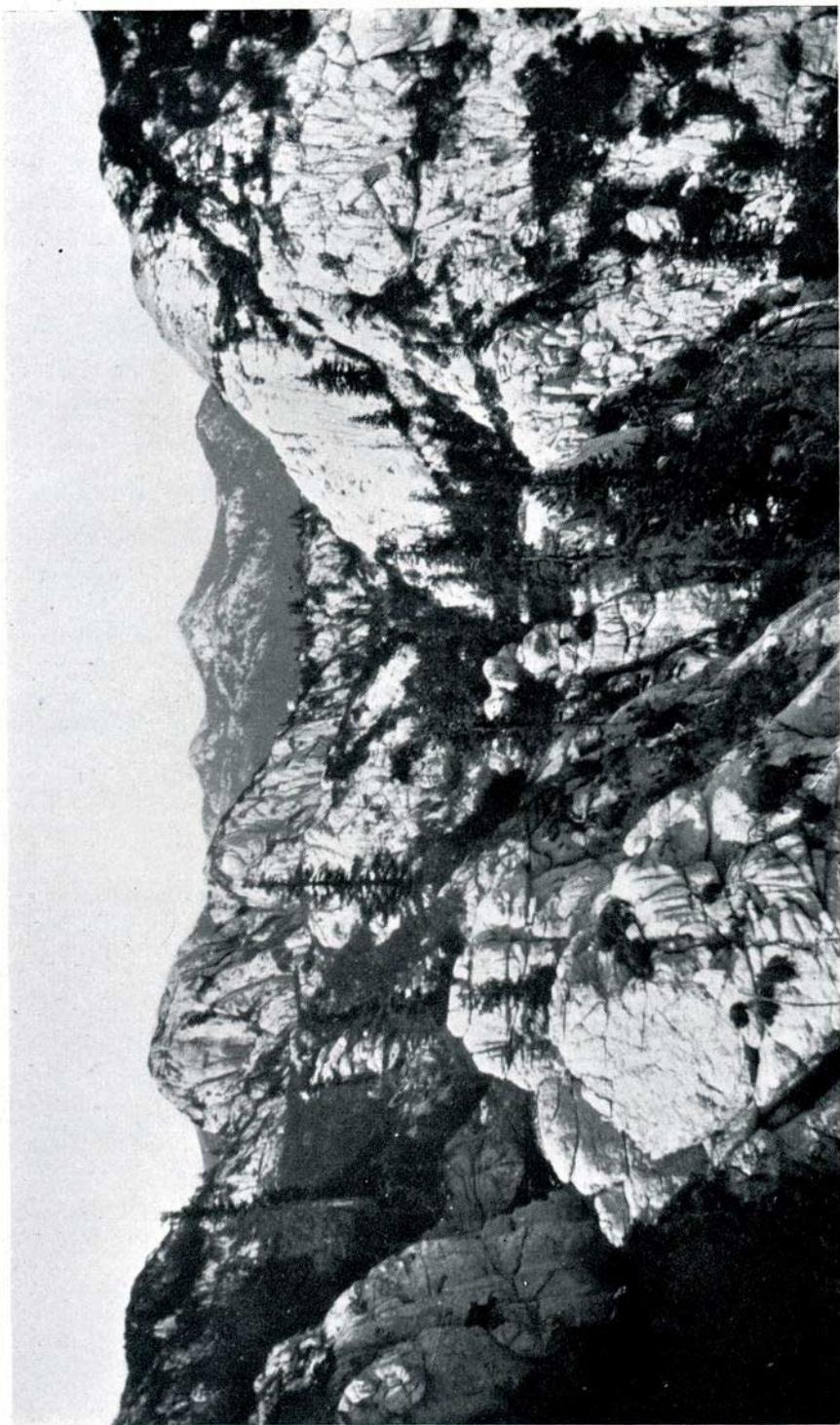

Foto: dr. J. Poljak

ROŽANSKI KUKOVI: ZAPADNI DIO CRIKVINE S POGLEDOM NA LISAC I ROŽANSKI VRH

í javorom čini debeo hlad duž puta, što vodi uz vodu. Put je dosta monoton, jer gusta šuma prijeći pogled na sam kanjon, a uz to se put neprestano diže i spušta, što na dužini od 16 km jako umara putnika, pogotovo ako je zaparan dan, kao što bijaše kada smo mi prolazili. Nakon beskonačnog hodanja stigosmo već gotovo pred zalaz sunca na mjesto, gdje se sastaje Piva i njena vrlo jaka pritoka potok Vrbnica. Tu je dolina znatno proširena, pa je s desne obale Vrbnice vrlo lijep pogled na kanjon Pive. Predosmo preko Vrbnice na njenu desnu stranu i puteljkom uputismo se uz Vrbnicu do pod mjesto Plužine, koje je smješteno na dosta uzvišenoj ravni. Kako smo bili već dosta umorni, to nas je ovaj uspon stajao mnogo truda, te konačno osvanusmo u samim Plužinama pred kućom Adžića, gdje nam braća Vasilije i Mihajlo sa svojom staricom majkom i sestrom pružiše ugodno konačište i sutradan još ugodnije odmaralište. Kako nam je tamo bilo, lijepo je opisao moj suputnik dr. Bošnjak u br. 5. ovogodišnjeg »Hrvatskog Planinara«, pa tko želi upotpuniti ovaj članak, neka pročita i taj opis.

Dr. IVAN KRAJAC:

JASTREBARSKO

NOVOGRADNJE PUTOVA NA VELEBITU I ZNAČENJE NJIHOVO

3. Put Veliki Alan — Oštarije.

Ovaj isti put u istom obliku, t. j. s umjerenim usponima a širine 1 m 20 cm, nastaviti će se i prema jugu od Velikog Alana. Trasa je već gotova. Ona polazi sa Kosice na Velikom Alanu zapadno pred kolibom HPD na Mirovu s južne strane alanske ceste nasuprot mjestu, gdje u cestu utječe put: Rožanski Kukovi — Veliki Alan. Početna je dakle točka puta nešto nad 1370 m aps. vis. nad morem. Odатle ide trasa istočnim pobočjem Visibabe do nad Baričevski Dolac i hvata zapadni hrbat Srednjeg Velebita kod kote 1443 m (Pliševica). Tu je sa samog puta upravo vanredan i nevjerojatno opširan pogled prema moru. Vide se: Gorske Kose Velike Kapele i sjevero-zapadne Hrv. Krške visočine, Učka sa izdancima i obalom Istre, pa otoci: Krk, Čres, Plavnik, Goli, Sv. Grgur, Lopar, Rab, Dolin, Lošinj, otociiza i južnije od Lošinja, Lun sa otokom Pagom, Vir, Maun, Skerda, dio Ugljana i Dugog otoka sa manjim otocima i kopno sjeverno dalmatinsko. Taj je pogled od HPD kolibe na Mirovu udaljen kojih 20—25 minuta laganog hoda sa neznačnim usponom.

Odatle prema saopćenju g. inspektora Premužića trasa puta

vodi prema Šatorini preko Ograđenice (1393 m) i preko vrela Gornje Korito nad Mliništem. Odatle ide zapadnim bokom Ljuljačke (1279 m) i istočnim bokom Razvršja na kotu 1028 m istočno od Jasenovače. Odatle ide na Budakovo Brdo (1318 m) i zatim na Ravni Dabar (943 m aps. vis.) i nad Dumboku (734 m) i odatle na cestu Karlobag — Gospic kod Oštarija. Istočno uz taj put ostaju dakle u blizini: Šatorina 1624 m sa svojim visokim predvrhovima (Lisac 1450 m aps. vis.) i skupina okomitog stijena Baćić Kuka 1306 m aps. vis. Osobito interesantno područje Dabar je potpuno na dohvatu, a od masiva Šatorine vodit će spojnica puta u Stirovačku Dulibu. Tako će oba planinska bisera, kako ih zove g. Premužić, sa sjevera i sa juga Stirovače t. j. Rožanski Kukovi i Dabri biti lako pristupačni u turi po hrptu Velebita zajedno sa Jovanović i Crnim Padežom u Stirovačkoj Dulibi. Tako će ovaj uzdužni put velebitski od Oltara preko Krajačeve kuće HPD do Oštarija nani-zati oko sebe kao centralna os gotovo sve najlepše vidike, pogotovo morske, i to kako velike vidike, tako i specijalne uže vidike velebitskog hrpta. Osim toga niže oko sebe alpinistički najintere-santnija područja tih dijelova Velebita u neprestanoj varijaciji: Zavižani, ljuti goli krš Gornjih Rožanskih Kukova, veličajni bujni spe-cifički kameni oblici visokih Rožanskih Kukova, silni morski po-gled sa hrpta južnije od Vel. Alana, milovidni i lijepi Jovanović i Crni Padež u Stirovačkoj Dulibi, srednje velebitske vrhunce i ne-obično alpinistički i estetski jednakо interesantno krško stijenje Dabara i Kize.

U području od Zavižana do pred Krajačev Kuk taj je put sa malim iznimkama gotovo neprestance nad 1500 m aps. vis. U po-bočju Krajačeva Kuka se radi lošeg gornjeg terena nešto spušta, a zatim se na visokom Rožanu (od Golog Vrha do Alančića) opet podiže nad 1500 m, dok kod Alančića opet мало silazi do Mirovske ceste. Odatle južnije pada u visini zapadni hrbat Velebita, pa zato se lagano spušta i put tako, da u tom dijelu postizava najveću vi-sinu oko 1450 m nad morem, dok konačno ne uhvati Oštarijsku cestu u sedlu sa oko 920 m nad morem. Zračna udaljenost Kosica nad veliko-alanskim sedlom — Oštarije iznositi će oko 27 km. Zračna udaljenost Oltari — Kosica nad Velikim Alanom iznositi će oko 18 km. Ukupno će dakle put u zračnoj udaljenosti imati oko 45 km, što će u naravi iznijeti najmanje oko 60 km visinskog puta. Točne podatke o dužini puta moći će nakon obavljenog ukupnog trasiranja da saopći gosp. inspektor Premužić (kojem u Plitvička Jezera zahvaljuju sve svoje novije putove i uređenje spilja).

Da se taj idealni visinski put uzmogne potpuno turistički i al-piniistički izrabiti, valjat će današnjim zahtjevima primjereno po-

praviti HPD kolibu na Mirovu, i sagraditi novo, za početak malo, planinarsko uporište nad putem pod Šatorinom. Konačno će valjati pomišljati radi interesantnosti tamošnjih krških fenomena na malo planinarsko sklonište u okolini Baćić Kuka — Dabri.

Tako će složnim naporom privatne inicijative i šumarske uprave, a koordinacijom interesa šumarstva, pučanstva i alpinizma odnosno turizma sjeverna pola Velebita doskoro dobiti svoju longitudinalnu alpinističko-turističku žilu kucavici, koja faktično realizuje davno željkovani program za turističko otvorenje Velebita. U najvećoj vrućini i žegi omogućeno je time planinarenje po Velebitu hrptom, dakle bez vrućine, lagano i komodno, bez žurbe i bojazni za vodu, koja se nalazi u svim planinarskim uporištima. Mala žrtva je samo uspon, a pogotovo je lagan i položit onaj preko Oltara, a dalje je samo zabava, osim ako tko sam sebi postavi velike ili teže ciljeve. Put od 60 km moći će se komodno razdijeliti na 4 dana hoda, a sa usponima na pojedine točke od planinarskih uporišta lako će se izvesti za 14—16 dana.

4. Cesta Karlobag — Štirovača.

G. šumarski inspektor Ante Premužić proveo je istovremeno trasu šumske eksploatacione visoke ceste, koja će voditi od ceste Karlobag — Gospić: kod Sušnja (Bandijera) na Dabre, od Dabara na Položine, odatle na Sundere (1196 m aps. vis.), odatle će hvatići cestu za Crni Padež — Jovanović Padež — Štirovača pilana itd. Trasa (oko 6 km) je detaljno u terenu obilježena iz Sušnja do kote 943 m nad Ravnim Dabrom. Cesta Položine — Sunderi u jednom se dijelu upravo svršava, a preostali se dio trasira, pa će i taj spoj biti narednog ljeta izrađen. U južnom dijelu Štirovačke Dulibe cesta se ima popraviti. To je cesta prvenstveno u interesu šumarske eksploatacije onog dijela Velebita, ali ona istovremeno otvara i nove turističke mogućnosti u Srednjem Velebitu. Uz opisani pješački put ona, vodeći više zapadno, otvara zapravo novo, dosada teško pristupačno područje Srednjeg Velebita. Pretpostavivši uredno uzdržavanje te ceste i njenu dovoljnju širinu, ona će i za razvoj turizma u onom kraju biti od prvenstvene važnosti:

a) Ta je cesta podobna realizirati turistički vrlo interesantni auto-spoj i auto-izlete Krasno — Oštarije zapadnim hrptom Velebita jakim šumama, mjestimice gotovo prašumama crnogorice i bjelogorice, divljom Lednom Dragom, uz stijenje Kozjaka i njegovih predvrhova, pa cijelom vrlo lijepom i pitomom Dulibom Štirovače na vanredno područje Dabara sa njihovim tipičnim stijenjem, pa mimo kamene Kize na Karlobašku cestu. To je jedna

auto-partija, koja i kada se organizuje, vazda će naći svoje oduševljene poklonike.

b) Ta cesta otvara mogućnost dolaska autom u područje Dabara i mirno beznaporno hodanje u području Dabara. Ona zapravo može za područje Dabara značiti pravo turističko i alpinističko otvaranje za široku struju planinara, ako bude dovoljno organizatornog duha i ako bude cesta uredno uzdržavana.

c) Ako se pokaže dovoljno organizatorne sposobnosti u Karlobagu, može ta cesta sa svojom iz početka dakako čednom strujom turista ipak značiti uvlačenje Karlobaga u konstantni sezonski turistički promet. Pretpostava su i dobre te brze pomorske veze do željeznice ili dobrom autocestom preko Senja, ili aeroplonom od Raba. Jednako značenje može ova cesta imati i za grad Pag i za Metajnu (eventualno i Casku) u Paškom zalivu, jer time dobivaju turistički gosti na Pagu brzu i direktnu vezu sa visokom planinom, gorskog klimom, te gorskim i visinskim zrakom na jednom interesantnom a blizom visokom području: Oštarije — Dabri.

Štirovača dobiva time mogućnost južne autoveze, što dopušta raznolike, interesantne kombinacije. Za vrući, suncem obasjani Pag ima visoka relativno hladna velebitska klima kao promjena i proteže osobito turističko značenje, tim više, što organizacijom veze sa brzim motornim čamcima do Karlobaga i autom do Dabara čitav put neće trajati mnogo duže od 1 i pol sata. A koliko li se razlike postizava tom kratkom vožnjom, kolike varijacije terena i vidika, ne same klime! Obligatorni auto-spoj Karlobag — željeznička stanica Gospić dobiva tim u sezoni i svoje dalnje turističko opravdanje.

U budućnosti kada prva prometna organizacija ovog bližeg prirodnog područja uspije, može to značiti i dobit za Olib i Silbu, kojih će turistički gosti također moći uživati Velebit i po volji zamjenjivati čistu mediteransku sa visokom gorskog klimom.

5. Novi Obalni put u Južnom Velebitu.

Ovom prilikom valja se dotaknuti i novogradnje putova na Južnom Velebitu.

Obalni put od Maslenice preko Selina i Starog grada do Tribnja je postojao, dalje sjeverno uz obalu bila je samo loša stazica. Ove godine, upravo nedavno, umjetno je izgrađen lijepi obalni pješački put od Tribnja preko Kruščice do Lisarice i do drage Svete Mandaljene t. j. do bivše mede između banske Hrvatske i Dalmacije. Zaslužni su za izgradnju tog makar za sada pješačkog puta

bivša splitska oblast, domaće pučanstvo, koje je u radu sudjelovalo, današnja Primorska banovina i centralna državna uprava. Danas su već postavljeni i telegrafski stupovi uz taj put do Sv. Mandaljene. Na obali bivše banske Hrvatske a današnje Savske banovine od Sv. Mandaljene na sjever do Šugarja nema u glavnom uopće nikakvog obalnog puta niti puta nad obalom. Odатле tek počinje loši, teški i naporni nogostup nad obalom, koji vodi do Karlobaga. Tako su stanovnici brojnih draga uz tu obalu upravo odsjećeni od kopna i upućeni u znatnoj mjeri — jer parobrodi malo pristaju — na vlastita prometna sredstva po moru, dakle na svoje vlastite barke i bracere, da mogu općiti sa nadležnom općinom i oblastima, pa da mogu obavljati svoje poslove, tjerati trgovinu itd. U očigled prijeke potrebe pučanstva, da ovaj zanemareni kraj dobije bilo kakvu kopnenu komunikaciju, pa u vidu ekonomskih, strateških i turističkih interesa valjalo bi da i današnja Savska banovina uz potporu domaćeg pučanstva što prije započne gradnju makar dobrog obalnog jahaćeg puta od Sv. Mandaljene do Karlobaga. Taj bi put odmah morao biti tako trasiran, da se može proširiti u cestu, čim država smogne potrebna sredstva, da izgradi tako prijeko potrebnu, za auto-promet sposobnu, obalnu cestu: Karlobag — Ma-slenica, koja bi omogućila ranoproljetno eventualno i zimsko kretanje srednje-evropskog automobilizma duž hrvatske obale i u Dalmaciju, što je u zimsko doba po ličkim cestama radi snijega nemoguće. Ta je cesta tim važnija, što i sama lička željeznica redovno zimi, jer je diono u planinama, radi klimatskih prilika otkazuje prometnu uporabivost na stanovito vrijeme, a jednako će tako diono neuporabiva zimi sigurno biti, ako se izgradi, i unska željeznica, jer ide — čini se — jošte nepovoljnijim visokim krškim terenom, tako te bi ova cesta značila vazda — a napose zimi — otvoreni, mogući i sigurni kopneni spoj sa Dalmacijom.

6. Putovi u zaleđu Kruščice.

U južnom Velebitu iz Kruščice, današnjeg parobrodarskog pristaništa, gdje je danas i poštanski ured, izgrađeni su, odnosno popravljeni, posljednjih godina u teškom krškom golom terenu upravo lijepi pješački putovi, koji većinom mogu služiti i za tovarnjake. Ti putovi spajaju velebitske zaselke sa Krušćicom. Tako je izrađen put: Kruščica — Bristovac sa odvojkom do Reljinovca. Lijep je i put, koji vodi preko Sjavuševca na Stap. Jednako sa Crnog Sinokosa na Reljinovac. Ove jeseni i zime će se tako popraviti put sa Reljinovca na Bili Sinokos. Način izradbe ovih putova je takav, da u težem kamenom terenu na starom putu eksplozivom i batom

odbiju sve šiljke živog kamena, a udubine među tako izglađenom stijenom na putu ispune velikim kamenom tako, da njegov plosnati dio okrenu prema van, pa tako dobiju oširoki put kao popločan većim kamenim pločama u jednakoj razini. Tako se po njemu bez poteškoća može hodati u gumenom podstavljenim opancima ili vunenim natikačama. Ovako popravljeni putovi u velike olakšaju svladavanje oporog terena bez velikog napora i bez suvišnog gubitka energije, pa tako djeluju, približujući i olakšajući saobraćaj između pojedinih mjeseta na zapadnom pobočju Velebita.

Nigdje u Velebitu s morske strane (osim nešto slično kroz Turska Vrata i donekle kroz Ognjenu Dragu kod Jablanca) nisam se namjerio na tako uzorno uređene putove, kakovi su djelomice u ovom području Velebita u vrlo teškom, golom i strmom krškom terenu. Sve su to izradili domaći stanovnici vlastitim trudom i troškom bez ikakve potpore, a sistematskim radom kroz godine prema unaprijed određenom planu, pa se svake jeseni i zime dalje radi, da se već danas lijepa mreža putova upotpuni. Rekoše mi, da najveću zaslugu za te krške putove u ovom kraju ima današnji seoski glavar iz Ljubotića opć. Tribanj z. p. Kruščica g. Mile Sjavuš pok. Šime, a nadležna općina Novigradska taj rad podupire. Svakako bi radi tih putova morali ovamo, tako reći u školu doći, svi glavari na zapadnim obroncima Velebita, da vide i prouče: i način gradnje i način finansiranja i provedbe tog rada. Strukovni tehničari bi vidjeli, do čega je narod sam tisućljetnim iskustvom došao u pogledu jednostavne gradnje pravih krških staza u vrletnom kamenom kraju.

Kap. ĐURO PANY:

DUBROVNIK

SNIJEŽNICA

Tko nije za toplog vedrog zimskog dana na šetnji u parku Gradac u Dubrovniku primijetio na jugoistoku prema Cavatu jedan bijeli čunj u daljini, što tako prkositi uz more južnom zimskom suncu? Vrlo su rijetke godine, kada Dubrovnik pokrije snijeg, pa ma samo i za jedan dan. Međutim od kasnije jeseni do proljeća brine se Sniježnica, da svojim bjelilom upozori one, koji uz more uživaju blagodati zimskog sunca, da je priroda u zimskom snu.

Sjeverozapadni dio Konavala zatvoren je na sjevernoj strani Sniježnicom (1234 m), koja dominira do Orjena kao predstraža Krivošijskog masiva prema moru. Poput zida proteže se jedan neprekidni gorski lanac obalom od Dubrovnika do Cavata, svršavači na jugoistoku Sniježnicom a na sjeverozapadu Vlasticom.

Iz Konavoskog polja uzdiže se sa 1200 m relativne visine gotovo bez prekida taj brdski masiv, sa jednom malom samo izbočinom, u kojoj se nalazi selo Kuna, najviše selo, nastanjeno od Konavljana, dok u sljedećim naseobinama obitavaju već Hercegovci. Iz Kune vodi put, koji je prekrit naročito oštrim kamenjem, klancem Duba do sedla između Sniježnice i Velikog vrha (1156 m), a odanle odvaja na lijevo na sam vrh, gdje je kapelica sv. Ilije. Taj uspon traje 2 i četvrt sata. Za ljetne vrućine taj se put ne preporučuje, dok je sunce vani.

Od sedla Sniježnice može se drugim putem da obide Sniježnica sa sjeverne strane, gdje se dolazi do željezničke stanice Voiski do. Najjednostavniji je uspon sa željezničke stanice Mihanić, koja se nalazi na južnom zavoju serpentine, što ju željeznica prolazi na

Foto: Kap. Đuro Pany
VELIKI VRH (1151 M) SA USPONA NA SNIJEŽNICU

svome usponu iz Konavala u Hercegovinu. Taj dio pruge bio je povodom bezuspješnom napadaju talijanske mornarice za svjetskog rata na tu prugu. Zavoj sam proveden je u tunelu, tako da u istome vlak okreće za oko 200° , te se za vrijeme uspona iz stanice Mihanići u selo Kunu, koji put traje oko 1 sat, pruža među ostalim i vanredno lijepi pogled na taj dio željezničke pruge.

Osim sa Mihanića može se u selo Kunu dospjeti i iz Konavoskog sela Gruda, koji put vodi preko izvora potoka Ljuta, te se iznad samostana u Pridvorju uspinje velikom strminom. Toliko je zanimljivije, jer izvor potoka Ljuta sa mnogim postojećim i razrivenim mlinovima razbija monotoniju, koja inače s obzirom na ve-

getaciju smanjuje užitak uspona na Sniježnicu. Iza bujnog naime Konavoskog polja uz obronak imade naime nešto hrastove šumice, nešto stabala smokve i sve rjeđe, kod stanice Mihanići još po koji bor, većinom umjetno nasadjeno i onda goli krš. Dolina Kune je nešto zarašla, ali s obzirom na okolišni kamen to uzbuduje samo još veće smilovanje prema onom narodu, koji je gotovo odrezan od svijeta.

Sa vrha Sniježnice prije svega upada u oči pogled na OrjenSKI masiv, počevši sjeveroistočno sa Stirovnikom, pa Gnila greda, Orjen, Crljena greda, Subra. Zatim Dobrostica, koja pokriva Radoštak, onda prekida panoramu blizi Veliki vrh, a desno od njega ukazuje se ulaz u Boku Kotorsku. Pogled na Konavosko polje i blizi Cavtat je najljepši dio vidika, naročito, kada je Konavosko polje početkom proljeća ispod vode, jer potok Ljuta, koji izvire i

Foto: Kap. Đuro Pany
VELIKI JAJ (993 M) SA PUTA NA SNJEŽNICU

ponire u Konavlima, nema izlaza za velike količine vode, koje nadolaze, kada snijeg kopni.

Vide se otoci, koji se prostiru pred Dubrovnikom, pa Mljet, Korčula i Lastovo. Sjeverno od Sniježnice otvara se pogled na Trebinje i Popovo polje, nad kojim dominira Leotar (1224 m), a iza svega toga Bosanske planine, koje su, izuzev par ljetnih mjeseca, uvijek u bjelilu.

Sniježnica je jednodnevni izlet iz Dubrovnika autobusom do Cavtata, a na povratku vlakom iz Mihanića do Gruža.

O PARCELACIJI I REGULACIJI SLJEMENA

»Hrvatsko Planinarsko Društvo« središnjica u Zagrebu, predalo je načelniku grada Zagreba g. Dr. S. Srkulju ovu predstavku o zasnovanom uredenju, odnosno parcelaciji Sljemena u svrhu izgradnje ljetnikovaca, lječilišta (sanatorija), oporavilišta, svratišta i dr.:

1. Sljeme — zaštitna šuma i prirodni perivoj?

Grad Zagreb ima svoj izvanredno povoljni položaj, na kojem mu s pravom zavidaju mnogi gradovi ne samo u Jugoslaviji, nego i u ostalom svijetu, u prvom redu da zahvali tomu, što mu u neposrednom zaledu, oko 6 km udaljenom od grada, leži visoka, prostrana i šumom obrasla gora, koja je u starini nosila ime Medvednica, a danas se po najvišem vrhu (1035 m) obično naziva Sljeme. Bujne zelene šume na toj gori neprocjenivo su blago za grad Zagreb i njegovo stanovništvo: one Zagrebu i njegovoj okolici podaju osobit ures i ljepotu, te iz daljine izgledaju kao krasan vijenac na glavi nevjeste. One su u higijenskom pogledu tako reći pluća, kroz koja gradski stanovnici udišu zdravi gorski zrak, pa im služe kao udobno klimatsko izletište i zimi i ljeti, a osim toga čuvaju ih i brane od jakih vjetrova i nagle provale elementarnih nepogoda: proloma oblaka, poplave, tuče i dr. Da je potonje živa istina, grad Zagreb i njegova okolica teško su iskusili prije 50—60 godina. Stariji se građani dobro sjećaju, da jeiza g. 1870., kadno je bio do gola posjećen samo jedan dio sljemenske šume, i to šuma šestinskoga vlastelinstva (od Sv. Jakoba do sadašnje piramide), grad Zagreb sa okolicom kroz više od dva desetgodišta teško stradao gotovo svake godine od proloma oblaka, bujičnih poplava (Jelačićev trg i okolne ulice bile su često pod vodom), tuče i žestokih sjevernih vjetrova. To žalosno iskustvo služilo je sve do nedavna opomenom gradu Zagrebu, da brižno čuva i njeguje svoju šumu na Sljemenu, koja po svom posebnom položaju, ljepoti i naravi svoga tla ima izraziti značaj prirodnog perivoja. Poradi toga posebnog položaja i izrazitog značaja Zagrebačka je gora još prije g. 1909. na osnovu zakonskih propisa iz g. 1852. uvrštena u red zaštitnih šuma, a ta je odredba u novoj našoj državi ponovljena.

Taj izraziti karakter šumâ gradske općine na Sljemenu jasno su istakli naši ugledni stručnjaci i profesori šumarstva na zagrebačkom sveučilištu gg. Dr. Andrija Petračić i Dr. Aleksandar Ugrenović u članku pod značajnim naslovom »Sudbina Zagreba vezana je o Zagrebačku goru i njene šume« u »Jutarnjem Listu« od 1. III. 1930. ovim riječima: »Po svome položaju i po prirodi svoga tla šume gradske općine moraju se — bez sumnje — smatrati zaštitnima. To iz razloga, jer one vrše važni mehanički zadatak (vezivanje tla na strmim obroncima) i hidrološki zadatak (sprečavanje nagloga oticanja oborinske vode, zaštita vrela, odronjavanja, otiskavanja tla itd.). Ukratko, šume grada Zagreba, koje se nalaze u Zagrebačkoj gori, ne samo da zaštićuju svoje vlastito tlo, već i zemljiste, objekte i naselja, koja leže pod njima. — S tim se mišljenjem potpuno složio i treći šumarski stručnjak g. ing. Josip Grünwald (u članku pod simptomatičnim naslovom »Zagrebačka gora u ozbiljnoj opasnosti« u »Novostima« od 13. V. o. g.). Tomu treba dodati, da je tu važnu činjenicu ovih dana javno priznao i gradski šumar g. A. Leustek, izjavivši u razgovoru sa suradnikom »Jutarnjeg Listaa (vidi članak »Naglo iščezavanje šuma u gorskem poljasu grada i njegove posljedice«, u broju od 16. VIII. o. g.) ovo: »Time, što je Zagrebačka gora uvrštena u red zaštitnih šuma na temelju zakonskih propisa, osigurana je njena hidrološka funkcija. Pri tom je u

smislu gore spomenutog stručnog mišljenja označio ulogu šume kao zaledu jednog grada, t. j. njezinu hidrološku funkciju, ovako: »Šume zadržavaju oborine poput nekog reservoara... i sprečavaju prenaglo oticanje... Šuma jedini je faktor, koji na strmim obroncima djeluje obrambeno«, t. j. smanjuje oticanje vode i sprečava stvaranje bujica. A tu njegovu izjavu izazvala je nepovoljna konstatacija, da se u novije vrijeme postepeno ogoljuju šumice u neposrednom zaledu Zagreba, osobito na strmim obroncima, kao na Jelenovcu i Kraljevcu, a sve to u svrhu parcelacije i građenja kuća i kultura. Stoga on ozbiljno upozoruje na opasnosti (stvaranje bujičnih poplava, odronjivanje tla, zatrpanje gradskih kanala itd.), koje prijete gradu Zagrebu, ako se produži takvo ogoljivanje njegova prigorskog zaleda, pa dodaje ovu značajnu opomenu: »Ako ove (strme) obronke i unaprijed nastavimo lišavati šumskih sastojina ovako brzim tempom, kako se to sada čini, mjesto zaštitnog oni će postati vrlo neugodnim zaledem Zagreba«, a na koncu kao šumarski stručnjak predlaže, da »bi šumice u neposrednom zaledu Zagreba trebalo tretirati kao Zagrebačku goru«, t. j. kao zaštitno šumsko područje.

Kad čovjek to čita, nehotice mu se nameće pitanje: Zar ne bi bila za grad Zagreb kud i kamo veća i sudbonosnija šteta i opasnost, ako uistinu do toga dode, da gradska općina izdvoji iz svoje »zaštitne šume« i odstupi (prema članku i prvobitnom nacrtu, očito iz službenog izvora, u »Jutarnjem Listu« od 19. IV. o. g.) oko 200 jutara šumske površine privatnicima za parcelaciju u svrhu izgradnje ljetnikovaca, sanatorija, oporavilišta, svratišta itd., i to duž vrha Sljeme (od Puntijarke do Sv. Jakoba), dakle na najvišem i najljepšem dijelu Zagrebačke gore? Po toj naime maštovitoj osnovi Sljeme treba da postane »zagrebačkim Semmeringom«, komu se na vrhu ima podići jedan novi grad, koji će biti integralni dio Zagreba; a u tu svrhu valjalo bi cd podnožja do vrha izgraditi široke automobilske ceste, električne žične željeznice, vodovodne rezervoare na vrhovima Sljema, štoviše, na sjevernoj se strani prema Stubici snuje u jednoj jarugi obzidati jezero za kupanje, koje bi bilo posebna atrakcija toga gorskoga dijela grada Zagreba!

Jedan novi grad — zaštitna šuma i prirodni perivoj! Kako se to slaže? Zaštitna šuma, kako nas šumarski stručnjaci uče, isključuje golu sjeću i krčenje većih šumskih površina na tako strmim obroncima, kao što je gorsko područje pod vrhom Sljema; a jedan novi grad na tom pojusu može li se pravo i zamisliti bez takove sjeće i krčenja? A ima li gdje u svijetu tako prostorom ograničen prirodni perivoj, kojemu bi se u središtu i u najljepšem mu dijelu dizao čitav grad sanatorija (i za zarazne bolesti!), vila, svratišta, oporavilišta itd.? Uvjereni smo, da bi onim časom, kad bi se kod nas kojim čudom takav unicum stvorio, naše omiljelo Sljeme izgubilo svoj prirodni čar i osebjunu krasotu.

Što pak znači na Sljemu parcelirati i graditi sanatorije, u tome nam služi kao školski primjer Brestovac. Najprije se prije 25 godina na izdvojenom zemljištu iskrčila šuma samo u neposrednoj blizini lječilišta, a onda se uporedo sa građenjem novih zgrada postepeno širila golet bez obzira na neminovne posljedice, koje po sudu šumarskih stručnjaka odatle moraju nastati (puzanje i odron tla, bujice, iščezavanje vrela itd.), dok nije zauzela sadašnju već iz daljine vidljivu površinu, koja se svojim nemalim opsegom natječe sa tri slične plješine u susjednoj gradskoj šumi, koja je i po priznanju sadašnjeg gradskog šumara proglašena zaštitnom šumom na temelju zakonskih propisa. Ako bi zbilja došlo do toga, da se oko 200 jutara gradske šume na spomenutom prostoru izdvoji u svrhu parcelacije i izgradnje tolikoga broja sanatorija, hotela i vila, onda se može s priličnom vjerojatnošću očekivati, da će nam se Sljeme za nekoliko

godina mjesto bujnom zelenom šumom načičkati čitavim nizom plješina à la Brestovac.

Uostalom je li već danas Zagrebačka gora »zaštitna šuma«? Da ona danas nije prirodni perivoj, jasno je svakomu, tko ju je samo djelomično prošao i površno razgledao od Laza do Podsusjeda, a ima bar nešto znanja o značaju i kakvoći prirodnog perivoja. Ali ona nije ni zaštitna šuma u pravom smislu ove riječi na cijelom tom prostoru, nego tek na nekim, i to dosta rijetkim dijelovima. Ovamo ide dio dosadašnje gradske šume iznad t. zv. šumarova puta do hrpta Sljemena i od jarka pod Puntijkom do baraka kod Brestovca pa nedavno kupljena Kulmerova šuma između Bažulovke i Sv. Jakoba (izuzevši neke dijelove na hrptu na sjevernoj strani). Drugi su njezini dijelovi u novije vrijeme prilično prorijeđeni t. zv. oplodnom sjećom, kao na pr. veliki kompleksi bujne šume sjeverozapadno od Adolfovca tik uz sljemensku cestu; a neki su pače na čudo mnogih čisto ošišani, kao one tri veće plohe uz istu cestu na jugozapadnoj strmoj strani ispod Brestovca na visini od 800 m, a koje se plješine jasno vide prostim okom iz savske doline i svojom golotinjom predstavljaju rječit i ozbiljan memento protiv takvog postupka sa gradskom »zaštitnom« šumom. Na sličan je način prije 15—20 godina prorijeđena lijepa jelova šuma na strmim obroncima ispod Puntijarke, koja se tek nedavno zaslugom sadašnjeg gradskog šumara počela pridizati sustavnim zasadivanjem biljaka. Štetne posljedice takvih sjećina iznad Adolfovca i na obroncima ispod Puntijarke jasno se opažaju na gorskom potoku Bliznecu. Taj se naime potok za vrijeme jačih oborina, što se u nj brzo slijevaju sa tih sjećina, naglo pretvara u divlji torrent, koji onda izide iz korita, popavljuje dolinu i gradsku cestu tako razara, da su se morale podići obrambene škarpe uzduž ceste.

U drugim šumama na Zagrebačkoj gori još se gore gospodari. Tako su veliki kompleksi na sjevernoj (napose bivša Rauhova šuma) i sjeveroistočnoj strani u gornjem dijelu mjestimice do gola posjećeni, a prije toga bile su na sličan način poharane dvije susjedne šume, koje je nedavno prikupila općina grada Zagreba. Posljedice toga pustošenja nisu izostale: seljački svijet oko Stubice već kroz više godina strada od bujičnih poplava, prolama oblaka i tuče. Nadalje prije obilna vrela na tom području daju u novije vrijeme sve manje vode, a ljeti neka i presahnu.

Tako je na pr. poznati izvor kraj Rauhove lugarnice ljetos gotovo sasvim presahnuo, pošto je pred više godina do gola posjećena šuma pokraj i ispod njega, a prošle godine dobrano »obrijana« i Kaptolska šuma nad njim. Uopće se u novije vrijeme na cijeloj gori, napose na južnoj strani, opaža postepeno iščezavanje vode u vrelima, koja su prije 15—20 godina bila i te kako obilna. Obilje se vode trajno drži samo u onim šumskim izvorima, gdje se u okolici pomno njeguje zaštitna šuma i vrši preborna sjeća (na pr. Kraljičin zdenac i neka vrela ispod piramide na sjevernoj strani). I na zapadnoj strani gore dosta su u posljednje vrijeme prorijedene i mjestimice posve poharane šume, kao na pr. prostrani kompleksi nad Mikulićima i Bistrom, koje su još prije kojih 15 godina bile uzorno njegovane. Stoga više prije obilnih vrela na tom području imaju danas malo vode ili ljeti sasvim presahnu (na pr. izvor ispod lugarnice nad Mikulićima i neka vrela onkraj stare lugarnice pod Malim Sljemenom). I dva vrela kraj Tomislavova doma i novog Oporavnog doma gradskih činovnika, pa i vrelo kod Adolfovca daju sve manje vode. Tako i nekad vrlo obilno vrelo kraj sljemenske ceste ispod kipa Majke Božje između Brestovca i planinarske kuće, iz kojega se cijevima dovodi voda u banovinske barake na Brestovcu, davalо je u prošlom mjesecu tako malo vode, da su bolesnicima dnevno dijelili vodu samo u malim obrocima.

No ako je dobava pitke vode već danas u ljetno doba skopčana s poteškoćama, gdje na Sljemenu ima tek nekoliko kuća s nepunom stotinom stalnih stanovnika, pita se: kako će se osigurati dovoljna njezina količina za hiljade stranaca naseljenih u tom novom gradu na Sljemenu? Građenje velikih rezervoara na vrhovima Sljemena, u koje bi se prema toj osnovi pumpama dovodila gore voda iz jačih izvora na podnožju, u koliko ne bi bili onečišćeni kanalizacijom toga novog grada, stajalo bi jamačno tako silnih investicija, da bi vjerojatno već na tom problemu gornja osnova doživjela slom. Isto vrijedi i za luksusne prostrane automobilske ceste (koje su preduvjet za izvođenje takve na veliko zasnovane građevne djelatnosti) kao i za skupocjene električne žične željeznice, kojih je rentabilitet na Sljemenu poslije nepovoljnog iskustva u Alpama više nego problematičan. Stoga je g. ing. J. Grünwald pogodio pravu istinu, kad je u spomenutom članku upozorio, »da se od Zagrebačke gore ne može nikada učiniti Semmering«, upućujući pothvatne naše bogataše na gotove naše Semmeringe: u čarobnom Gorskom Kotaru, na našim divnim Plitvičkim Jezerima i na našem nacionalnom parku Štirovači u srcu Velebita. Svoje razlaganje zgodno je završio usklikom: »Eto naših Semmeringa, pa čemu da umjetno stvaramo Semmering od Zagrebačke gore, kada je to uopće nemoguće.«

Dakle: ne parcelacija Sljemena, da postane »zagrebački Semmering«!

2. Sljeme — izletište, ljetovalište i zimovalište Zagrepčana

Puno je preči od toga i zahvalniji zadatak, da se Sljeme tako uredi i ospobi, kako bi potpuno odgovaralo svojoj glavnoj i specijalnoj svrsi, koju naročito ističu i gore spomenuti šumarski stručnjaci, a ova sastoji u tom, da ono doista postane u svim dijelovima gora obrasla gustom i zdravom šumom, bogata izvrima zdrave i pitke gorske vode, puna šumske tištine i svježeg gorskog zraka, a na visokim proplancima i prosjecima udešena i za sunčane kupelji. Ukratko: Sljeme treba da se očuva kao omiljeno izletište i odmaralište zagrebačkih građana, kao i u svrhu njegova blagotvornog utjecaja na klimatske i zdravstvene prilike grada Zagreba i njegove okolice.

Hrvatsko Planinarsko Društvo, koje ima svoj rani postanak prije 56 godina proglašito da zahvali Sljemenu i općini grada Zagreba, dobro je predviđalo veliku važnost Sljemenske šume za grad Zagreb kao i postepeni porast broja gradskih izletnika, te je još prije 17 godina (1913.) na inicijativu tadašnjega svoga tajnika, a sadašnjega generalnog direktora šuma g. V. Čmelika, posebnom predstavkom predložilo gradskoj općini, da se za »cijelu gradsku šumu na Sljemenu uvede preborna sječa« i da se barem najgornji dijelovi šume (tadašnji odjeli 4. i 5.) urede kao prirodni perivoj, u kojem bi se vadila samo posve stara i bolesna stabla. Tada se naime radilo na novoj gospodarstvenoj osnovi za šumu grada Zagreba, po kojoj se u opreci s osnovnim pojmovima o zaštitnoj gorskoj šumi imala provoditi u glavnom t. zv. oplodna, a na mjestima i gola sječa. Budući da se kod takove sječe imadu redom čisto posjeći oveći dijelovi šume u stalnim razmacima vremena, bilo je jasno, da bi se na taj način za duže vremena ogolio i vrh Sljemena, čime bi se gora lišila svoga uresa i čara, grad Zagreb i njegova okolina svoga vjetrobrana, a šuma bila izvržena raznim elementarnim nepogodama. Da se ta opasnost ukloni, HPD je u toj predstavci savjetovalo gradskoj općini, da mjesto oplodne i gole sječe zavede u nižim dijelovima prebornu sječu, napose na strmim obroncima, gdje je po sudu šumarskih stručnjaka gola sječa nedopustiva. Na tu je predstavku pod kraj iste godine odgovorio tadašnji gradski načelnik g. Janko Holjac, da je sve ono, za čim predstavka HPD-a teži, već predviđeno postojećom osnovom, jer se s obzirom na »buduće

gospodarenje« kod izgrađivanja osnove držalo pred očima u prvom redu svrhu zagrebačke šume, što ju ona ima kao klimatičko boravište građana zagrebačkih te kao vjetrobran za grad Zagreb. I doista ovako je u glavnom grad Zagreb postupao sa Sljemenskom šumom sve do prije tri godine, kada se je opet po novoj gospodarstvenoj osnovi od god. 1927. počela sustavno provoditi oplodna i mjestimice gola sječa onako, kako je ukratko gore opisano. Stoga je prošle godine u javnom glasilu (»Jutarnji List« od 7. V. 1929. članak »Sljemenska šuma u opasnosti«) priopćen iz planinarskih redova apel na gradskog načelnika g. Dra S. Srkulja, da bi u dobro shvaćenom interesu grada i njegova stanovništva obustavio takovu sjeću i zaveo red i u gospodarstvu gradske šume na Sljemenu, kako je to već dotad učinio u mnogim drugim gradskim ustanovama. Čini se, da je taj apel naših planinara imao uspjeha, jer su na to zaredali očevidi šumarskih stručnjaka i izrađena stručna mišljenja, a gospodarstvena osnova kao da je podvržena reviziji.

No u to je iskrsla fantastična osnova o Sljemenu kao budućem »zagrebačkom Semmeringu«, koja, kako smo gore pokazali, znači novu ozbiljnu opasnost ne samo za predloženo uzorno uređenje zaštitne šume i prirodnog perivoja na Zagrebačkoj gori, nego i za dalji normalni razvitak Sljemena kao stalnog izletišta i udobnog ljetovališta Zagrepčana. Ta opasnost napose prijeti od zasnovane gradnje novih sanatorija, gdje već sadašnji Brestovac ima na Sljemenu s obzirom na velik i sveudilj rastući broj gradskih izletnika gotovo isto značenje, kao i bolnica na Jelačićevom trgu. Ta već danas mnogi se gradski izletnici na svom ulazu na Sljeme namjerice ugibaju blizini Brestovca i radije odabiru dalje uspone preko Sv. Jakoba, Bažulovke, Rauhove ili pače Kaptolske lugarnice; a kuda će oni onda, ako se po toj osnovi na prostoru od Puntijarke do Sv. Jakoba podignu nova slična lječilišta? Uostalom ako u Zagrebu poglavito zaslugom gradske epbine i sadašnjeg načelnika rušimo bolnicu na Jelačićevom trgu, zašto da i pored jednog takovog Brestovca podižemo nove slične bolnice na Sljemenu, u srcu toga šumskega perivoja, koji je od prirode kao predestiniran, da bude trajnim i isključivim klimatskim izletištem i odmaralištem građana zagrebačkih? Osim toga je poznato, da u novije vrijeme kod smještaja tuberkuloznih sanatorijskih prevladuje načelo dekoncentracije, a ne protivno. Ali ako gornji momenti odlučno govore protiv podizanja novih Brestovaca i izgradnje cijelog novog grada na vrhu Sljemena, nitko razuman ne može se protiviti, da se na Sljemenu s obzirom na jaki razmah turizma i kod nas pored planinarske kuće »Tomislavov dom« i susjednog Oporavnog doma gradskih činovnika na zgodnim mjestima sa grade nove slične zgrade, da mogu podmiriti sve to veće potrebe danas vrlo znatnog broja planinara i drugih izletnika, kćiji ga osobito po nedjeljama i blagdanima poplavljaju. A ta seoba gradskog svijeta na Sljeme gotovo je isto tako velika zimi kao i ljeti, jer se u novije vrijeme i u nas sve više razvija zimski sport i planinarenje. Taj rastući razvitak turizma na Sljemenu ponukao je HPD središnjicu u Zagrebu, da je već god. 1928. zamolila općinu grada Zagreba, da mu u svrhu gradnje nove planinarske kuće dade u zakup i na uporabu komad zemljišta na livadi kraj stare lugarnice pod Malim Sljemenom, a ta molba, kao i druga iz g. 1929. sa stručnom izmjерom i položajnim nacrtom, leži neriješena kod gradskog načelstva.

3. Konkretni predlozi i želje

Odzavajući se ovime časnom pozivu Vašega Gospodstva HPD središnjica časti se u smislu gornjih izvoda podnijeti ove konkretnе predloge i želje:

1. Ne parcelacija, nego regulacija Sljemena kao stalnog izletišta i udobnog ljetovališta i zimovališta.

2. U gradskoj šumi na Sljemenu neka se zavede visoko šumsko gospodarstvo i neka se sa tom šumom u buduće pravilno postupa kao sa zaštitnom šumom i prirodnim perivojem, kako su to temeljito obrazložili spomenuti šumarski stručnjaci, a s njima se u načelu složio gradski nadšumar g. A. Leuštek. U toj zaštitnoj šumi neka grad na zgodnom mjestu (na pr. na Bažulovki) sagradi i uredi po zamisli gradskog senatora g. Einwaltera dječeje oporavilište sa šumskom školom.

3. Da se po istom načelu i sistemu pošume prikupljene devastirane šume (Gorjanova i Đurđevićeva) kao i neki gore spomenuti ogoljeni dijelovi prvobitne šume grada Zagreba.

4. Da se Sljeme potpuno očuva i po mogućnosti proširi kao trajno izletište i udobno ljetovalište i zimovalište zagrebačkih i stranih izletnika. U tu svrhu treba: a) danas jedinu i za dogledno vrijeme dostatnu gradsku cestu od Gračana na Sljeme uspostaviti u dobro stanje i trajno uzdržavati, a za sada ju po mogućnosti produljiti do Puntijarke, što ne će biti skopčano s velikim troškovima; b) izgraditi i proširiti planinarske staze i putove po uzoru nove široke staze od Rebra do pod Adolfovac, jer su današnje staze većinom primitivni nogostupi nastali hodanjem izletnika; c) urediti stručno brojne izvore u betonskim napravama i postaviti kraj izvora potreban broj klupa i stolova, da služe izletnicima kao odmarališta; d) crkvicu Sv. Jakoba i kuću kraj nje, koje su kupom Kulmerove šume prešle u vlasnost gradske općine, uspostaviti u dobro stanje i kao takove uzdržavati, a kao čuvari neka borave ondje barem po nedjeljama gradski lugari iz onoga šumskog sreza, da te objekte štite od daljega vandalizma i razaranja, a okolnu šumu od oštećivanja; e) po nedjeljama i praznicima neka u proljeće, ljeto i jesen po planinarskim stazama patroliraju gradski lugari, da sprečavaju šumske štete i eventualne požare; f) da se osuđeti stvaranje novih ognjišta i nagrdavanje šumskih čistina, neka se prema zaključku prošlogodišnjeg očevida na određenim mjestima podigne dovoljan broj obzidanih ognjišta sa krovom po primjeru onoga kraj planinarske kuce; g) neka se na raskršćima putova u sporazumu i suradnji s HPD-om postave ukusni i trajni putokazi s naznakom smjera puta, a gradskim lugarima neka se stavi u dužnost, da paze i čuvaju planinarske znakove i napisne ploče; h) izboru kamenoloma neka se posveti pažnja, da ne budu prolaznici po cestama i stazama u šumi izvrženi opasnosti; i) neka se prema predlogu gradskog šumara i planinara na očevidu od 2. IX. o. g. proširi na sto metara livada oko planinarske piramide i zasije travom, da se tako stvori udobno zeleno sunčalište na tom najljepšem mjestu na vrhu Sljemena. A slična se sunčališta neka urede na vrhu Puntijarke (1023 m), kod Sv. Jakoba i na livadi kod stare lugarnice pod Malim Sljemenom; j) neka se na zgodnom mjestu (na pr. na istočnoj strani ispod piramide ili kraj istočnog ruba velike livade nad Tomislavovim i Oporavnim domom uredi u zimi skijaško sanjkalisti sa skakalištem; k) neka se što prije prema zaključku na očevidu od 2. IX. odstrani sa livade kraj piramide ona nakazna baraka i prema predlogu gradskog šumara i izaslanika HPD smjesti oko 200 m niže u šumu prema Breštvovcu.

5. Gradska općina neka nadalje kao i do sada u smislu zakonskih propisa o javnim dobrima ostaje jedini i isključivi vlasnik i posjednik Sljemenske šume, t. j. neka ne izdvaja i ne odstupa privatnicima ne samo 200, nego n i e d n o g a jutra svoje šume na vrhu Sljemena za parcelaciju u svrhu izgradnje gore spomenutih objekata, jer postoji očita pogibao, da bi se na taj način s vremenom mogli nepočudni tudinci ugnijezditi na Sljemenu.

6. HPD središnjici neka se dade na uporabu i u zakup na način i barem na toliko godina, kako je to učinjeno kod Tomislavova doma, zamoljeno zem-

lješte na livadi kod stare lugarnice pod Malim Sljemenom u svrhu gradnje nove planinarske kuće, jer je Tomislavov dom već danas pretijesan i premalen, da smjesti i ugosti uz umjerene cijene velike gomile planinara i izletnika po nedjeljama ne samo ljeti, nego i zimi.

7. Ako gradska općina pored dječjeg oporavilišta sa šumskom školom ne bi u dogledno vrijeme sama gradila novih oporavnih domova poput ovoga kraj Tomislavova doma (na pr. na livadi kraj Sv. Jakoba ili na Puntijarki), neka dade privatnicima na isti način na uporabu i u zakup zemljišta u ograničenoj mjeri, i to na po regulatornoj osnovi točno označenim mjestima, ali samo u svrhu izgradnje oporavnih domova i svratišta. Pri tom neka bude izgradnja sanatorija za zarazne bolesti u načelu isključena.

4. Stručno mišljenje liječničkog zbora iz god. 1899.

Naše načelno stanovište, da na Sljeme ne spadaju sanatoriji za sušicu i druge zarazne bolesti, već osim planinarskih kuća jedino zračna lječilišta i oporavni domovi, potpuno se podudara s autorativnim mišljenjem, što ga je prije 31 godinu dao naš u tom pitanju najkompetentniji forum. Kad se naime g. 1899. Hrvatsko Planinarsko Društvo poslije izgradnje Sljemenske ceste bavilo mišlju, da pored ograničenoga gostoprимstva u gradskoj lugarskoj kući pod vrhom Sljemena (dvije gornje prostorije s nužnim namještajem) sagradi na vrhu Sljemenu udoban vlastiti dom, koji bi služio ne samo planinarima, nego i drugim izletnicima grada Zagreba za dulji boravak u svrhu oporavka i odmora, obratilo se ono s posebnim upitom na ugledni »Zbor liječnika kraljevine Hrvatske i Slavonije«, da mu izrazi svoje stručno mišljenje o zasnovanoj gradnji svratišta na Sljemenu. Liječnički zbor, kojemu je tada stajao na čelu kao predsjednik mnogo uvažavani liječnik pok. Dr. L. Rakovac, a kao bilježnik g. Dr. J. Antolković, spremno se odazvao toj molbi HPD-a i u svojoj sjednici od 27. III. 1899. stvorio ovaj važni zaključak: »S obzirom na vanredno povoljne klimatičke prilike zagrebačke gore, napose Sljemena (1035 m), koje su uglavljene mnogogodišnjimi meteorološkim opažanjima; na obilje zdrave pitke vode i na bujnu vegetaciju, koju sastavljuju lijepe bjelogorične šume sa obilno primješanom crnogoricom; na udobnu gorsku cestu, koja Sljeme neposredno spaja sa Zagrebom« — izjavljuje ovaj zbor: »da je naše Sljeme prikladno za gorsko lječilište, ako ima za isto u svako vrijeme godine na Sljemenu i za veći broj gostiju, za kupelji itd: dovoljno vode; da kuća za lječilište ima biti nešto udaljena od sadanje planinarske kuće (gradske lugarnice); da u njoj bude zračnih, suhih i svijetlih soba; da kuća bude dobro kanalizovana, da ima kupelj u kući i ostali potrebeni komfort; da se hotel (ligečilište) gradi zaklonjeno na jugozapadu od piramide, a ne na vrhu Sljemenu kraj piramide«. Taj lakoničnom jasnoćom i kratkocđom sastavljeni odgovor završuje se ovom značajnom izjavom: »Uvažujući sve istaknute okolnosti, preporučuje »Zbor liječnika kraljevine Hrvatske i Slavonije« svim liječnikom u Zagrebu i u čitavoj domovini da bolesnike svoje, kojima je za potpuno oporavljenje potreban ljetni boravak u zdravom gorskem zraku, šalju liječenja i oporavljenja radi u lječilište na Sljemenu, čim se ovo uredi«. Kako se iz toga klasičnog dokumenta jasno vidi, na Sljemenu se po kompetentnom sudu liječničkog zbora, smjelo i moglo podići jedino zračno lječilište i oporavilište, a nipošto bolnica za sušicave, kakva je nekoliko godina kasnije etablirana u očitoj opreci s ovim autorativnim mišljenjem. Završujemo s predlogom, da se Sljemenu očuva i unaprijed značaj stalnog izletišta i klimatskog odmarališta, što je vruća želja ogromne većine građanstva zagrebačkoga.

Hrvatsko Planinarsko Društvo:

Josip Pasarić, predsjednik.

GLAVNE SKUPŠTINE PODRUŽNICA H. P. D-A

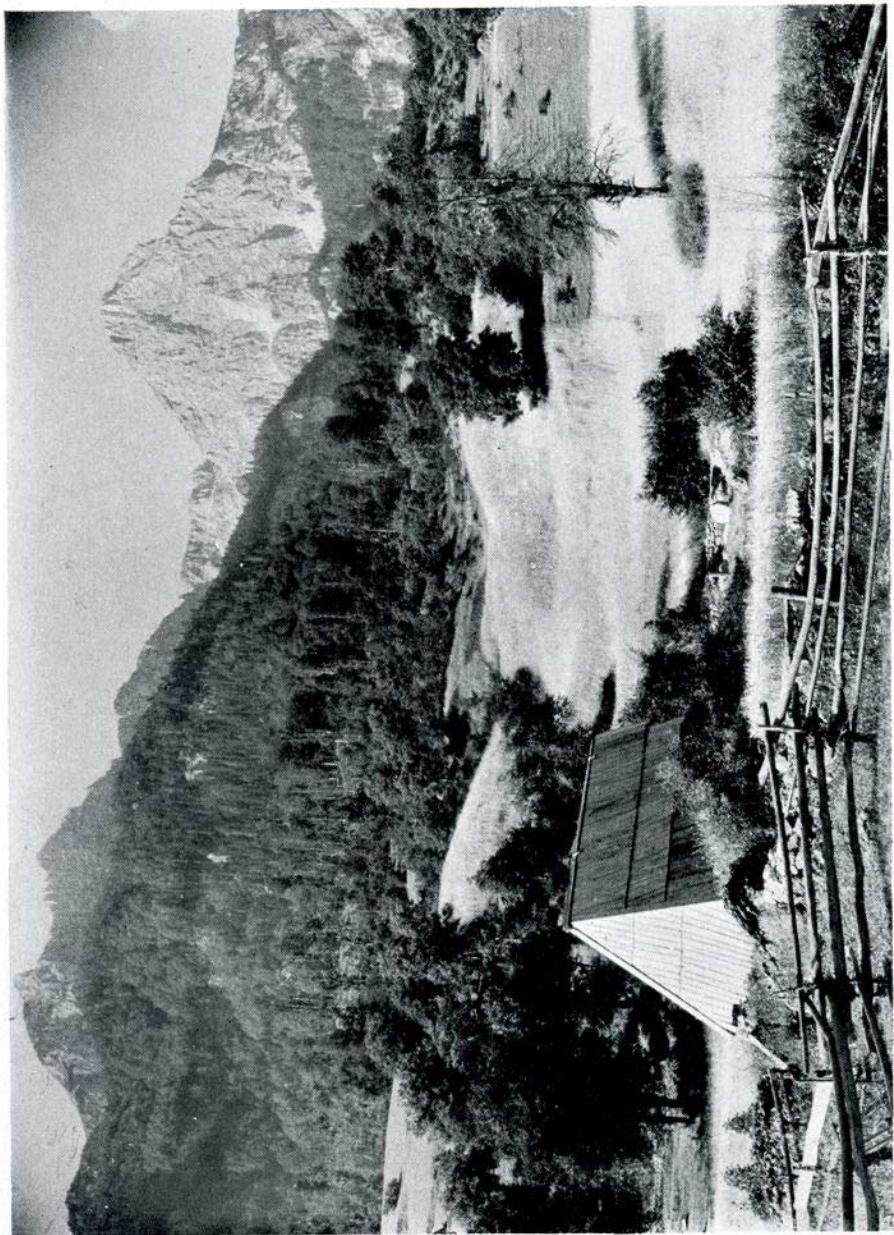
HPD podružnica »Željezna Gora« u Čakovcu

držala je 31. VIII. o. g. svoju 6. redovitu glavnu godišnju skupštinu, u kojoj je nakon pozdrava predsjednika g. Dra. A. Cividinija tajnik g. A. Polansky izvjestio o prošlogodišnjem društvenom radu i životu: U g. 1929. bila su upisana u društvo 64 člana, dok ih je u g. 1928. bilo 55, te prema tomu društvo bilježi porast od 9 novih članova. Od toga broja bilo je 48 muških i 16 ženskih članova. Društvo je kao i prijašnjih godina, pripevalo skupne izlete u bližu i dalju okolicu. Izvršeni su ovi izleti: po 3 na Ivančicu i Ravnu Goru, po 2 na Čevo kod Novog Marofa, po 2 na Pohorje kraj Maribora i na Jerusalim kraj Ormoža, po 1 na Visočicu kod Gospića, Grebengrad kraj Novog Marofa i Željeznu Goru kraj Čakovca. Osim toga su nekoji članovi dogovorno izveli izlete na dalje planine, tako na Kamničke i Julijske Alpe, koji su trajali i po nekoliko dana. Kod nečlanova se nastojaо pobuditi interes agitacijom i izlaganjem slika onih predjela, kamo se je kanio prirediti izlet. Kako školska mladež po novom zakonu ne može stupiti u redove našega članstva kao planinarski podmladak, naš je predsjednik kao ravnatelj ovdješnje preparandije nastojaо medu profesorima, da se što više školska omladina zainteresira za gajenje planinarstva, pa je pod njegovim vodstvom kao i pod vodstvom drugih nastavnika upriličeno više vrlo uspjelih dačkih izleta u Hrvatsko Zagorje i u Sloveniju. Da je takav rad koristan, vidjelo se najbolje po tome, što su daci nastavili rad svojih profesora priređujući o praznicima više skupnih izleta. Društvo je kao i dosada nastojalo, da što više podupre rad svojih posestrima bilo novčano bilo na koji drugi način, koliko je to bilo moguće, pa je prigodom otvorenja nove planinarske kuće i željezne piramide na Ivančici isplatilo HPD podružnici »Ivančica« u Ivancu iznos od D 1000 kao pripomoć za uređenje kuće. Predavanja u g. 1929. nisu se mogla držati, jer nije bilo zgodne dvorane. Ove je godine u preparandiji uređena dvorana i otvoreno »pučko sveučilište«, pa će među ostalim predavanjima držati i neka planinarska ovdješnji profesori, a prema potrebi pozvat će se i koji predavač iz Zagreba. »Hrvatski Planinar« raspaćavao se u 12 primjeraka.

Nato je izabran ovaj novi odbor: predsjednik Dr. Ante Cividini, ravnatelj preparandije, tajnik Aleksandar Polansky, priv. činovnik, blagajnik Matija Kostić, gostioničar; odbornici: Slava Bregan, činovnica, Dr. Blaž Ilijanić, liječnik, Miroslav Iskra, profesor, Stjepan Wolf, priv. čin.; nadzorni odbor: Milan Badanjak, priv. činovnik, Stjepan Kunštek, mehaničar i Fran Galić, šk. nadzornik.

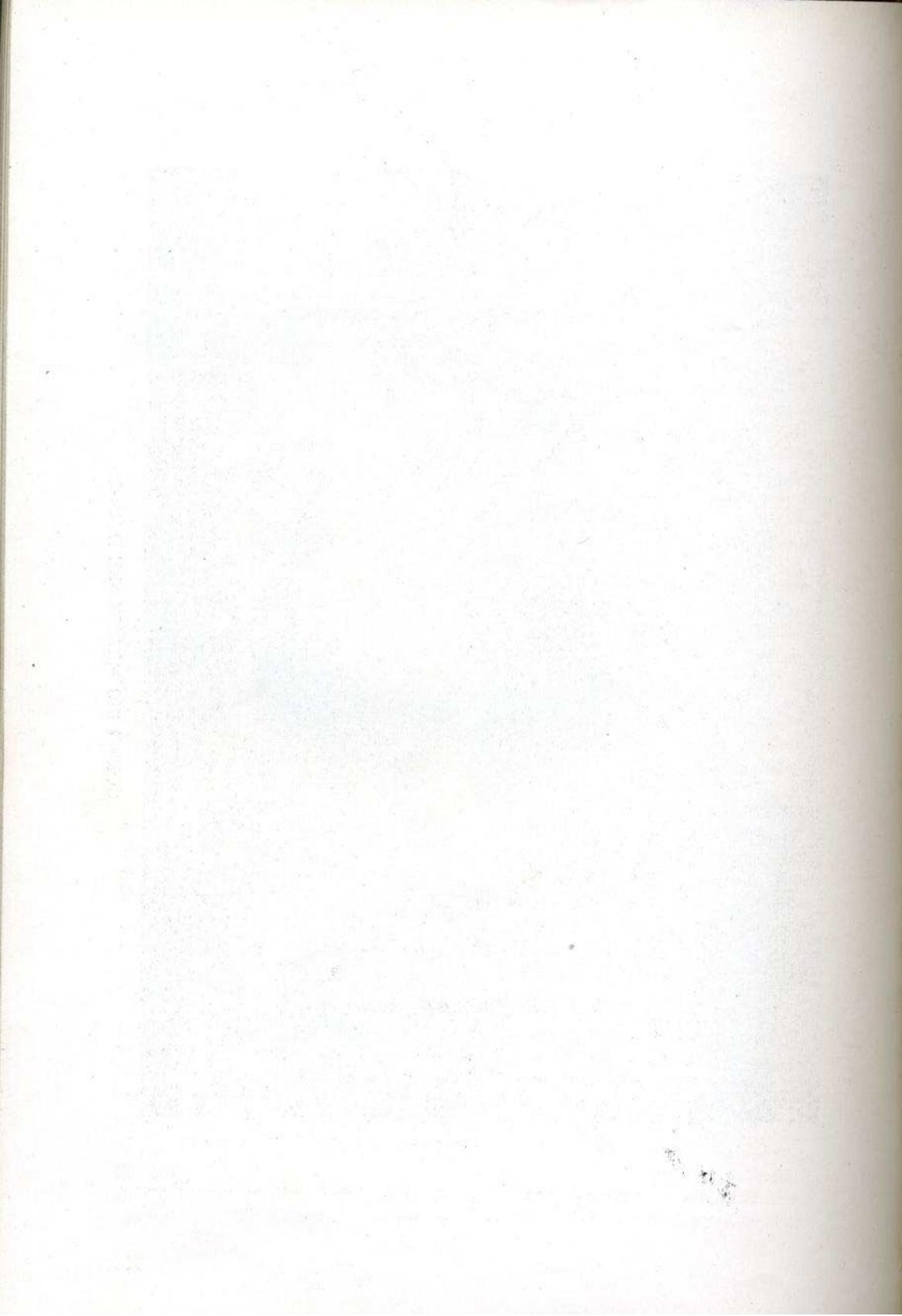
SAVEZ PLANINAR. DRUŠTAVA JUGOSLAVIJE

»Društvo planinara u Bosni i Hercegovini«. Rad bivšeg »Bosansko-hercegovačkog turističkog kluba« u Sarajevu, koji je osnovan 21. IX. 1892. godine, nastavilo je Društvo planinara u Bosni i Hercegovini sa sjedištem u Sarajevu. Konstituirajuća skupština ovoga društva održana je 10. XII. 1921., te su u prvi odbor društva izabrana gg.: predsjednik Milan Blažeković, načelnik, Sarajevo; podpredsjednik Ivan Rengjeo, profesor, Sarajevo; voda Sulejman Suljagić, računarski savjetnik, Sarajevo; tajnik Andrija Latal, tehnički asistent državnih željeznica, Sarajevo; blagajnik Lavoslav Steiner, bankovni činovnik, Sarajevo; odbornici: Josip Troyer, kotarski predstojnik, Sarajevo; Stjepan Sukić, bankovni činovnik, Sarajevo; Viktor Jagš, činovnik državnih željeznica, Sarajevo; Josip

GORNIJ DIO MRATINSKE DOLINE

Foto: dr. R. Šimonović

Leinert, profesor, Sarajevo; Vejsil Čurčić, kustos Zemaljskog muzeja, Sarajevo; Dr. Milan Maraković, direktor Meteorološkog zavoda, Sarajevo; Jure Filipović, sudski tajnik, Sarajevo.

Danas društvo broji blizu 2000 članova, podržava podružnice (sekcije) u Banjoj Luci, Bugojnu, Tuzli, Travniku, Usori i Zavidovićima, a posjeduje slijedeće planinarske kuće:

U djelokrugu središnjice Sarajevo: 1. »Aleksandrov Dom« na Trebeviću, (1620 m, 10 soba, 1 kuhinja); 2. »Vukeljina Voda« na Jahorini, 1688 m (1 soba, 1 kuhinja); 3. »Trnovac« pod Treskavicom, 844 m (1 soba, 1 kuhinja); 4. »Jablan Do« na Treskavici, 1590 m (1 soba, 1 kuhinja); 5. »Stirni Do« na Bejljašnici, 1569 m (1 soba, 1 kuhinja); 6. »Hrasnički Stan« na Igmanu, 1301 m (2 sobe, 1 kuhinja); 7. »Bitovnja« na Bitovnji planini, 1650 m (1 soba, 1 kuhinja); 8. »Borke« na Boračkom Jezeru, 720 m (1 soba, 1 kuhinja).

U djelokrugu podružnice Usore: 9. »Jezera« u Vučoj Gori, 843 m (3 sobe, 1 kuhinja); 10. »Obratković« u Očauš planini, 1115 m (1 soba). — Društvo je do danas markiralo na području Središnjice i sekcija oko 1200 km turističkih putova.

NOVE SPILJE I USPONI NA VELEBITU

Dne 18. VII. 1930. posjetio je Dr. Ivan Krajač sa domaćima oveču spilju u Vukotić Dragi kod Klade donje, na obali Sjevernog Velebita oko 150 m aps. vis. nad morem.

Dne 28. VII. 1930. otkrio je isti malu oko 10—15 m dugu i oko 5—6 m široku »zelenu spilju« u sjevernom dijelu istočne stijene otoka Goli (Hrv. Primorje) odmah južnije od malog prirodnog luka uz more u toj stijeni. Ulaz je tako nizak, da je morao plivati u nju. Sunčano svjetlo reflektirajući se u spilju sa bijelog kamenog pločastog morskog dna osvjetljuje morsku spilju zelenkasto.

Dne 31. VII. 1930. Dr. I. Krajač i Maćan Šegota iz Vlake posjetili su veliku vrtaču sa snijegom zapadno pod samim vrhom Vratačkog Kuka u Rožanskim Kukovima.

Dne 1. VIII. 1930. popeo se je isti sa Maćanom Šegotom iz Vlake na vrh Lubenskog Kuka (oko 1614 m po spec. karti, ali čini se, da ima vrh blizu 1640 m), t. j. najviši vrh istočnog nastavka masiva Krajačeva Kuka. Na vrhu nije bilo traga predašnjem usponu, pa su stoga na vrhu sagradili mali kamenik.

Sa sedla između Lubenskog i Krajačeva Kuka popeli su se južnim rubom istočne stijene na vrh Krajačevog Kuka.

Novi usponi u Rožanskim Kukovima.

Dne 6. IX. 1930. poslije podne popeo se je Dr. Ivan Krajač sa mladim Vinkom Čuljat, sinom lugara, na sjeverni (najviši) toranj nad istočnom stijenom Varnjačine Vratače. Pošli su traverzirajući pod vrhom sjeverno stijenje tzv. Zelenog i Novotnijevog Kuka, pa kroz visoki dolac istočno od Novotnijevog Kuka popeli se grebenom na sjeverniji vrh, koji se drži tornja i dalje po širokom hrptu lagano na sam toranj. Na oba su vrha postavili prve kamenike (Steinmann).

Sa tornja je vanredan pogled na najljepše istočno stijenje Novotnijevog Kuka, na Varnjačinu Vrataču i na samu gromadu Varnjače.

Pri povratku su se sa prvorečenog vrha spustili — ne lagano — u kamenu ponikvu istočnu, te su se zatim strmim grebenom popeli na istočni najbliži vrh, koji nešto nadvisuje gore pomenuți toranj — dakle smjer prema Vratačkom Kuku — pa su i na tom vrhu postavili prvi kamenik.

Dr. Ivan Krajač.

Skijaški i pješački usponi HPP podružnice »Bjelašnica« u Sarajevu

Naša agilna podružnica »Bjelašnica« u Sarajevu izvela je u ovoj godini cijeli niz vrlo uspјelih i poučnih izleta, koji zaslужuju pažnju u širim krugovima naših skijaša i pješačkih planinara.

Tako je pod vodstvom Dr. I. Flegera 25. I. o. g. izveden sa četiri učesnika skijaša uspon: 1. na Jahorinu (Vukeljmu vodu) 1910 m. Put ide od stанице Pale uzbrdo — markacija do Bistrice (2 i pol sata), otuda markiran put do Poljica i Vukeljine vode. Bez vodiča, teških mjesta nema, bez pomagala. Zgodno skijanje na gojoj Jahorini. Vidici lijepi na Trebević, Treskavicu, Jelen goru, Bjelašnicu. Vedro vrijeme, u snijegu. Uspon i silaz na stanicu Pale trajali 5 sati. Na Jahorini su dvije plaminarske kuće: Društva »Romanije« (konak za 30 osoba) i »Društva planinara u B. i H.« (za 10 osoba). — Pod vodstvom istoga izvršen je skijaški izlet sa četiri učesnika 2. III. o. g. 2.) na Veliko Polje (Igman planina) 1214 m. Put vodi od vrele Bosne ravno uz rižu na Kašikovića prugu i uzduž pruge na Veliko Polje. Bez vodiča, bez opasnih mjesta i pomagala. Usput je šumarska kuća, dobro opremljena. Cilj je bio sjeveroistočni relief Bjelašnice — polje, okruženo šumom. Smijeg dobar za skije, vedar dan. Put je trajao 4 sata.

Pješački su izleti bili ovi: 1.) 12. I. izlet pod vodstvom Dr. Franje Roguza sa šest učesnika na Trebević 1630 m: Rankovića trg — Komatin — Šumarska kuća (dobra voda)—Aleksandrov dom. Markacije nema i ne treba je; bez vodiča, opasnih mjesta i pomagala. Vrh Trebevića gol i šiljat; puno snijega, vedro. Krasan pogled na Romaniju, Jahorinu, Treskavicu, Bjelašnicu, Bukovik. Uspon sa silazom trajao 4 sata. Na Trebeviću je dom »Društva planinara u B. i H.« vrlo dobro uređen; dobiva se hrana i piće; prenoćište za 40 osoba. — 2.) 27. IV. na Bukovik (1690 m)—Skakavac pod vodstvom J. Nepomuckoga sa sedam učesnika. Put ide od Hrastova na Pašin brdu preko Gorepeči, Gornjih Močilaca na Bukovik. Slaba markacija. Bez vodiča, opasnih mjesta i pomagala. Vrh je čunjast, prekrit travom; pogled na Zvijezdu Nebesnu, Ozren, Romaniju, Jahorinu, Trebević, Treskavicu, Bjelašnicu, Hranisavu. Vrijeme bilo lijepo. S vrha silaz niz sjevernu stranu na vrelo Skakavac. Vodopad 70 m visok; povratak preko Malog Skakavca. Put je trajao 5 sati. Na Bukoviku je kuća planinarskog društva »Kosmos« u Sarajevu; ključevi se dobiju u poslovnnici. — 3.) 25. V. Prvi šumari (Trebević) 1100 m; zajednički izlet sa osamnaest učesnika. Put ide cestom od Rankovića trga preko Mambine—Komatin—Prvi šumar. Izgleda nema; bez markiracije. Cilj je uvala u šumi na putu Bistrica—Pale i na putu na vrh Trebevića. Prenoćišta nema; sklonište šumara, koji gore stanuje. Uzlaz i silaz traje 1 i pol sata. — 4.) 29. V. Trebević—Bistrica—Pale; skupni izlet pod vodstvom J. Nepomuckoga sa devet učesnika. Put ide preko »Prvog šumara« na Trebeviću na Dovliće—Brus—Bistrica; markiracija ima. Bez vodiča, opasnih mjesta i pomagala. Bistrica je dolina pod Jahorinom, ima rezervoar vode općine Sarajevo; putem pod Trebevićem vidi se sjeverni relief brda oko Sarajeva i Romanija. Prenoćište u Bistrici u kući čuvara vodovoda, a ima i šumarska kuća, ali ne za noćenje. Tu prolazi put na Jahorinu. Put trajao 5 i pol sati. — 5.) 1. VI. Kradenik—Hranisava (planina, ogrank Bjelašnice) 1965 m; skupni izlet sa 16 učesnika pod vodstvom Dr. J. Flegera. Od stаницe Pazarić cestom

odvojen put do Vrbice, onda šumom (markirano) do lijepog vrela Kradenika. Otuda markacijom kroz šumu sve do stijena (Ždrije), onda uspon uzduž gornjeg ruba stijena do vrha. Bez vodiča, opasnih mjesta i pomagala. Vrhunac gol i šiljat, u uvalama klekovina i snijeg; izgled na jugozapadni defile: Bjelašnica, Krvavac, Vlahinja, Visočica, Preslica, Prenj, Lisin, Bitovnja, Vranica. Uzlaz i silaz traje 5 sati. Prenoćišta nema osim na Mrtvanju, 1 i pol sata od Ždrijela sklonište sportskog društva »Slavije« turističke sekcije. — 6.) 7. VI. Jahorina planina 1913. m; skupni izlet sa dvanaest učesnika pod vodstvom J. Nepomuckoga. Od stanice Pale preko livade, koja leži suprotno stanicu, do Bistrice (2 h), put lijep, dijelom markiran. Tu je kuća vodovodnog čuvara, konak uz dozvolu šefa vodovoda u općini. Otuda markiran put na Vukeljinu vodu (2 i pol sata), gdje je vrelo i dvije gore spomenute planinarske kuće. Odatle za 1 sat na vrh Jahorine, preko Gole Jahorine na Trijesku (nemarkirano), Praču, Ravnu planinu. Bez vodiča, opasnih mjesta i pomagala. Vrhunci su goli, pogled na skupinu Maglića, Treskavici, Trebević, Bjelašnicu, Klek, Romaniju. Vrijeme bilo lijepo. Silaz 8. VI. sa vrha Jahorine—vrelo Prače—Kalajdžijin kamen—dolina Prače—Sjetlina, trajanje hoda oko 8 sati. Put vrlo strm, bez markacija do doline Prače. Od tog mjesta 14 km prugom šumske željeznice Feltrinelli ili putem do stanice Sjetlina. — 7.) 15. VI. Hrasnički stan 1130 m na Igman planini; skupni izlet sa šesnaest učesnika pod vodstvom J. Nepomuckoga. Put kao gore pod 2.) na Veliko Polje. Kod stana lijepa livada, okružena crnogoricom; više kuće 50 m vrelo, dobro i hladno; vrijeme oblačno s malo kiše. Na silazu na Ilijdu jedna planinarka iščašila nogu i zato povratak trajao duže, inače 2 i pol sata. Gore je lijepa koliba »Društva planinara u B. i H.« sa skupnim ležajima i ognjištem. Ključ se dobije u društvenoj poslovniči, Napretkova palača I. kat. Od Hrasničkog stana ide uspon na Veliko Polje, Babin Do—Stini Do—Bjelašnica (2060 m). — 8.) 22. VI. Bitovnja planina 1605 m; skupni izlet sa osam učesnika pod vodstvom Dr. I. Flegera. Sa stаницe Ivan penje se na desnu stranu do glavne ceste Sarajevo—Mostar, niz cestu oko pol km, onda desno uz brdo put markiran uz Veliki Ivan, pokraj piramide livadama označen uspon do šume i do Ščavne, gdje je koliba »Društva planinara u B. i H.«; niže kolibe dobro vrelo. Ključ u stanu kod seljaka. Od Ščavne 20 minuta do hrpta Bitovnje. Bez vodiča, opasnih mjesta i pomagala. Na vrhu visoravan obrasla travom, vidici veoma lijepi na Hranisavu, Krvavac, Preslicu, cijeli sjeveroistočni masiv Prenja, sjeveroistočnu stranu Čvrsnice—Plase, dio Vran planine, Vranice i Zec planine. Vrijeme lijepo. Povratak istim putem, ali može se od Ščavne krenuti na Lisin (1 i pol sata), a odatle vrlo strmim putem na stanicu Bradinu (2 i pol h). Markacije tu nema, ali je lijep put od Ščavne do Lisina. Planinarska kuća zgodna za sklonište, sobica sa skupnim ležištima za 10 osoba i predsoblje s ognjištem. Najbolje krenuti u veče vlakom, da se izjutra dolazi na Bitovnju, te se može sva obići. Sa Bitovnje ima put u Deževicu—Kreševu i u dolinu Neretvice, čisto hrvatski kraj. Uspon i silaz traje oko 5—6 h. — 9.) 28. VI. Plasa—Drijenac 1530 m; skupni izlet s devet učesnika pod vodstvom Dr. I. Flegera. Iz Sarajeva do Jablanice vlakom; odavle kod gostionice M. Papkovića desno od ceste uz brdo na Jeličiće, uz Doljanku 3 km, na mjestu, gdje je koliba ogradiena plotom, lijevo uzbordo (bez markacije), onda starom markacijom, pa okukama do Orlovina (put lijep), onda kroz Gvozd—Crepulja jezero—uspon na Plasu i silaz u Drijenac. Potrebno uzeti vodu, jer je usput nema, vodič poželjan, kao takav vrlo je dobar Josip Klepica, Doljani z. p. Jablanica. Težak uspon do Gvozda; opasnih mjesta nema. Vrh Plase gol, krševit; pogled na Veliko Sljeme (1930 m), Malo Sljeme, Oštirovaču (1865 m), Trinaču (2045 m), cijelu Malu i Veliku Čvrsnicu (2228 m), Glogošnicu (1243 m), Prenj (1916 m), Lupoglavl (2021 m), Otiš (2097 m), Veliki

Kom (2004 m). Uspon traje 7 i pol h, a silaz istim putem 4 sata s odmorima u Jablanicu; na rijeci Doljanki kupanje. Na Drijenou šumarska kućica direkcije šuma u Sarajevu: dvije prostorije, ognjište, štednjak, skupni ležaji i dva kreveta za 12 osoba. Ključ pribavlja g. Papković u Jablanici.

Novi usponi na Orjenu

Više članova dubrovačke podružnice HPD »Orjen« poduzelo je u vremenu od 26. VII. do 2. VIII. osamnevni izlet na Orjen, na kojem se prvi put noćilo pod vedrim nebom, pa su planinari u tu svrhu nosili sobom šatore. To je bila u neku ruku vježba i priprava za camping-izlet na Durmitor, koji sniju izvesti buduće godine. Planinari krenuli su 26. VII. po podne autobusom do Vrbanja, odakle su nastavili put pješke iste večeri pod Orjensku lokvu, gdje su udarili prvi logor. U nedjelju (27. VII.) pošli su na Orjensku lokvu (1594 m), odakle su proveli markiraciju puta do vrela i samog vrha Orjena (1895 m). Tako će sada moći izletnici izvesti uspon od Orjenske lokve na vrh Orjena bez poteškoća. Pod večer sišli su planinari u Vrbanje, gdje su proveli drugu noć. U ponedjeljak (28. VIII.) krenuše preko Gnjile Grede (1777 m) i Prase na podnožje Vučjeg Zuba i uz put podigše drugi logor pod Borovikom. Ispod Velike Prase udariše treći logor. Odayle su 29. VII. u jutro poduzeli uspon prema Vučjem Zubu (1805 m), razgledali Orjenski ledeniak i nastavili put kroz Katunište do Koprivnog Dolca, gdje su udarili četvrti logor. Dne 30. VII. uspeli su se nakon četiri sata napornog veranja na Stirovnik (1650 m), gdje su digli peti logor, a poslije podne nastaviše put preko gorskog bila do ispod Kalupne Grede i preko Lučina Luga i vrela Ubli sidoše u Vrbanje. Dne 31. VII. izvršen je najzanimljiviji uspon na Zmajevu Ždrijelo na Subri, koja se kao ogranač gorske kose Stirovnika kod Crljene Grede, južno od Orjena, odvaja prema jugu. Ispod Domitera planinari se razdijeliše u dvije skupine. Jedna je odlučila izvesti izravni uspon kroz Cjedilo na Ždrijelo, a druga je pokušala doći do Ždrijela zaobilaznim putem preko Kabla i Subre. Prva se skupina penjala oko 300 m visoko i za taj uspon treblaa je puna tri sata, ali kad je stigla do 5–7 metara ispod prosjeka Ždrijela, morala je prekinuti uspon zbog neprohodnosti okomitih stijena. Druga skupina došla je po prilici u jednakom vrijeme oko 20 metara iznad samoga Ždrijela, ali kako nije imala konopa, nije mogla da se spusti u Ždrijelo i dovuče gore prvu skupinu. Tako su se obje skupine povratile na Kabao, gdje je tek oko 5 sati po podne bio kratak odmor, a na to se vratise jednakim putem kroz Mokri i Crni Do u Vrbanje. Dne 1. VIII. planinari su se odayle ponovno uspeli na Orjen i na tom putu markirali ranije skraćeni put za pješake iz Vrbanja na Orjensku lokvu, a odayle do Snježne Spilje ispod Crljenog Vrha. Poslije podne sidoše u Crkvice, gdje udariše šesti logor, a 2. VIII. nastaviše put u Risan, kamo su prisjeli oko 11 sati prije podne. Susretljivošću člana HPD »Orjen« g. dir. Maixnera omogućen je odmah prevoz planinara u Hercegnovi, odakle se osmoga dana vratise u Dubrovnik. Tim trećim izletom agilnih dubrovačkih planinara prošireno je poznavanje Orjenskog sklopa i uspješno nastavljeno otkrivanje njegovih planinskih znamenitosti, među kojima zanimljivi penjački uspon na Zmajevu Ždrijelo zaprema bez sumnje pored prije opisanog teškog uspona na vrh Vučjeg Zuba jedno od prvih mjesta. Sva je prilika, da će Orjen sa brojnim izletnim vrhuncima i drugim prirodnim čarima s vremenom postati privlačivom točkom za planinare iz bliza i daleka, čim se na Orjenskoj lokvi podigne zasnovano planinarsko sklonište.

DRUŠTVENE VIJESTI

PLANINARSKO PREDAVANJE U VIROVITICI. Naša agilna podružnica »Papuk« u Virovitici priređuje 5. X. o. g. prvo planinarsko predavanje u ovoj sezoni, pa je u tu svrhu pozvala našega potpredsjednika, g. dra. J. Poljaka, pisca »Planinarskog Vodiča po Velebitu«, da održi predavanje o Velebitu sa diapositivima, što ih je izradio po svojim sjajnim snimcima sa Velebita. Gosp. dr. J. Poljak rado se odazvao tomu pozivu naših planinarskih drugova u Virovitici.

POPRAVAK PLANINARSKE KUĆE NA BIJELIM STIJENAMA. U našoj planinarskoj kući na Bijelim Stijenama ovih su dana ispravljeni ovi nedostatci. Izvedeno je planiranje oko kuće s odvodnim kanalom, da se zgrade ne hvata vлага. Stolar i bravari uredili su prozore, koji se nisu dali dobro zatvarati, pa su vrata i prozori olijeni zelenom bojom. Peć i ognjište su popravljeni, a sve prostorije pobijeljene. Cisterna, kojoj je na jednom mjestu pukla stijena, očišćena je i pukotina popravljena, da ne propušta vodu, a ujedno je na njoj namješten pokrov, da se voda štiti od nečistoće.

STRANI PLANINARI NA VELEBITU. G. Dr. Vincenc Bauer, potpredsjednik zemaljskog suda u Grazu (Republika Austrija), posjetio je sa suprugom i svojim sinom geografom Bernhardom Velebit obavivši ove ture: Jablanac — Veliki Alan — vrh Alančića — vrh Zečjaka — Stirovača — Crni Padež — Dokozin Plan — Šatorina — Ograđenik — Mlinište — Jurković Dolac — Kozja Vrata — Jablanac. O toj turi veli, »da je bio u istinu iznenađen i oduševljen, pa da će gradačke planinarske krugove dostojno upoznati sa ljepotama Velebita«. Pri tom hvali, da mu je dobro došao Poljakov: »Planinarski Vodič po Velebitu«.

Kani preduzeti jošte ove ture za orientaciju: Sv. Juraj — Oltari — Krajačeva Kuća — Rosijeva Koliba — Veliki Alan — Dundović Podi — Jablanac, pa: Karlobag — Oštarije — Kiza — Crni Dabar — Ravni Dabar — Ledenik — Pag.

Dr. I. K.

POPRAVAK SKLONISTA U SMREKOVCU POD RISNJAKOM. HPD srednjica u Zagrebu dobilo je g. 1922. od vlastelinstva Turn-Taxis u 15-godišnji zakup lugarsku kolibu u Smrekovcu, koja je prije rata služila i planinarima za sklonište. Ta je koliba za vrijeme i poslije rata napola porušena, te su ostale samo stijene i krovna konstrukcija čitave. Naše društvo dalo je tu kolibu popraviti iste i naredne godine uz djelotvornu pripomoć društvenog povjerenika g. Vidmara u Crnom Lugu. Načinjen je najprije posve novi krov od daščica, ulazna dvostruka vrata, prag ulaznih vrata i zabat ispod krova na zapadnoj strani, a naredne godine uređena je nutrita: U pretprostoru kraj ognjišta nasipan i nabijen je zemljani pod, postavljena jednokrilna sobna vrata i dva prozora sa okvirima i okovanim kapcima. U sobi izmijenjen je truli i izgorjeli pod; vanjske zabatne strane dobine su oplatu; izvedena je jedna nova nakapnica sa drvenim žlebovima na krovu i na tavanu smješten malen prozor na zabatnoj strani. Za konačište nabavljeno je najnužnije pokućstvo: 2 police za posude, 2 klinčanice, jedan veći stol, tri klupe, 2 stolca, 6 drvenih ležaja za konak, sanduk i ljestve za tavan, oplata nad vežom na tavanu. Ti su popravci stajali D 7250. Tako je sklonište bilo uređeno za skroman konak i nužnu zaštitu od nevremena. No nisu prošle ni pune dvije godine, a vandalčići među prolaznicima i t. zv. planinarima su počeli nanovo razarati ovu kolibu. Najprije su — valja u potvrdu one stare istine: nomina asinorum... — temeljito išarali i zaprljali nutarnje i vanjske stijene, a sudeći po imenima u tome su prednjačili

naši prečani, nosioci »djedovske kulture«. A onda su stali skidati oplatu sa stijena, i cijepati krovne daske, drveni žljeb sa krova, ljestve, stolce i klupe, da njima lože vatru. Nato su razorili jednu drvenu nakapnicu, a u drugu turili neku mrcinu, da drugima zagade vodu, a uz to raskopali ognjište, razbili prozore, skinuli sobna vrata, razbili okove na vratima i dr. Kad su kod nedavnog očevida društveni izaslanici vidjeli tu »mrzost pustošenja«, zamolili su vlastelinskog nadšumara g. Šušterčića iz Crnog Luga, da na račun HPD-a dade kolibu po domaćim majstorima popraviti, da može opet služiti za prenoćište i zaklon od nevremena. On se je vrlo susretljivo toj molbi odazvao, te je pod nješovim brižnim nadzorom koncem kolovoza koliba potpuno popravljena i opremljena najnužnijim namještajem troškom od D 2600. Za kolibu su nabavljeni novi ključevi, koji će se uz planinarsku legitimaciju moći dobiti: kod HPD središnjice u Zagrebu, nadšumara g. Šušterčića u Crnom Luđu, HPD podružnice »Velebit« na Sušaku, g. Kovačića u Gornjem Jelenju, kod stalne stočne stanice u Mrzloj Vodici i HPD podružnice »Jelenc« u Gerovu.

NAŠE SLIKE. Rožanski Kukovi: Pogled na zapadni dio Rožanskih Kukova. Foto: Dr. J. Poljak. Bogatstvo alpske romantike, kojim se odlikuje skupina Rožanskih Kukova u sjevernom Velebitu, tako je veliko, da nam daje neiscrpni materijal koliko za pravu alpsku turistiku, toliko i za snimanje brojnih detalja diljem cijelog gorskog masiva Kukova. I naša slika u prilogu prikazuje nam jedan takav detalj sa zapadne česti masiva u predjelu zapadnih izbojaka Crikvinâ. Skupina Crikvina s najvećim vrhom 1644 m ima pravac gorskog bila istok — zapad. Na zapadnom dijelu nalazi se najviša točka oko 1620 m, koja je bila bezimena, pa je prozvana u spomen prvog uspona, što ga je na taj kuk izveo g. ing. A. Premužić, »Premužičev toranj«; to je na našoj slici lijevi svjetli kuk. Ispod sjeverne strane tornja nalazi se duboka sniježnica strmih odlomljenih i divje rastrgnutih stijena, pa se još dvjema dosta dubokim vrtačama spaja sa južnim izdancima Zelenog Kuka; to je na našoj slici desni kuk. Između tih dvaju kukova pruža nam se preko sedla krasan pogled na skupinu primorskog dijela Rožanskih Kukova na Lisac 1545 m, na slici srednji vrh u pozadini, a lijevo njemu t. j. prema jugu veže se trupina Rožanskog Vrha 1638 m. Slika je uzeta sa malog ravnjaka, koji se nalazi na sjevernoj strani pred Varnjačom i Crikvinama, t. j. njegova južna strana spaja se s izdancima Varnjače i Crikvina, a prema sjeveru se spaja s izdancima Zelenog Kuka, koji se nalazi južno od Rosijeve kolibe.

SADRŽAJ: Dr. J. Poljak: Od Trnovičkog jezera preko Mratinja do Plužina (str. 305). — Dr. I. Krajač: Novogradnje putova na Velebitu i značenje njihovo (311). — Kap. Đ. Pany: Snježnica (316). — J. Pasarić: O parcelaciji i regulaciji Sljemena (319). — Glavne skupštine podružnica H. P. D.-a: HPD podružnica »Željezna Gora« u Čakovcu (326). — Savez planinarskih društava Jugoslavije: »Društvo planinara u Bosni i Hercegovini« (326). — Nove spilje i usponi na Velebitu. — Usponi i izleti: Novi usponi u Rožanskim Kukovima (327). — Skijaški i pješački usponi HPD podružnice »Bjelašnice« u Sarajevu (328). — Novi usponi na Orjen (330). — Društvene vijesti: Planinarsko predavanje u Virovitici. — Popravak planinarske kuće na Bijelim Stijenama. — Strani planinari na Velebitu. — Popravak skloništa u Smrekovcu pod Risnjakom (331). — Naše slike (332).

Odgovorni urednik: prof. Josip Pasarić, Ulica kraljice Marije 20. — Izdavač »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tisak »Tipografije« d. d. Zagreb, Preradovićev trg 9. — Za tiskaru odgovara I. Ivanković, Zagreb, Selska c. 39.